

Ons dorp is het schoonste en wij zijn de beste. Volksgezegden.

Ignace Van Driessche

Net als in spot- en schimpnamen soms laatdunkend, soms verheerlijkend wordt gesproken over de inwoners van een dorp, stad of regio, zo ook vinden we eenzelfde achtergrond in uitdrukkingen waarin toponiemen voorkomen. Ook de aanleiding voor die volksgezegden kan zeer verschillend zijn. Soms wordt onverhuld gealludeerd op vaststaande feiten die met die lokaliteit verband houden. Die feiten kunnen zowel historisch, actueel als geografisch van aard zijn. Een combinatie van die elementen vinden we in deze uitdrukking: *Qui voit Sein, voit sa fin* of in de variant ervan: *Qui voit Sein, voit les siens*.⁽¹⁾ Om die uitdrukking te begrijpen moeten we ons van de geografische ligging van het eiland en van de schippersverhalen vergewissen. Het Franse eiland l'Île de Sein ligt voor de kust van Finistère en wordt ervan gescheiden door de gevaarlijke zee-engte van Sein en de inham Baie de Trépassés. De baai kreeg die bijnaam omdat door het spel van zeestromingen verdronken matrozen en zeelui er aanspoelen. Matrozen en schippers van vissersvaartuigen die er vergaan zijn meestal mensen uit de haven- en vissersgemeenschappen van de streek. Wie in de buurt van de gevaarlijke stromingen van Sein terecht komt en het roer niet kan houden, begint vaak aan een hachelijk avontuur dat niet altijd goed afloopt. Wie het eiland of de zee-engte van Sein ziet, moet dus op zijn hoede zijn en zijn stuurmanskunst ten volle uitspelen of, zo laat de uitdrukking uitschijnen, hij komt er berooid van af: *voit sa fin*. Voor de lokale gemeenschap zijn het dus niet zelden bekenden, verwanten, vrienden – *les siens* – die levenloos aanspoelen in de Baie de Trépassés.

Tal van volkse uitdrukkingen spruiten voort uit verzonnen verhalen, beotiana. Niet zelden vinden we in die gevallen dat eenzelfde gezegde gebruikt wordt waarbij, naar gelang van de regio, alleen de lokaliteit verschilt. Hier vinden we een analogie met sommige schimpnamen. Daarnaast kan de naam van de lokaliteit zelf tot een volkse uitdrukking aanleiding geven. Die inspiratie kan opgewekt worden door een homoniem dan wel door een afgeleide kwaliteit of klankeffecten. De gemeente Laken biedt voer voor gezegdes die met slapengaan te maken hebben. En de inwoners van Bottelare zouden niet echt verfijnd maar daarentegen plomp en tactloos zijn, althans bij een directe lezing van de naam.

(1) Roger, Frédérique - Milochan, Fabrice; Naturreisgids Bretagne; p. 210.

De talrijke varianten die van bepaalde volkse uitdrukkingen zijn opgetekend, spruiten voort uit een orale traditie en anderzijds uit de nu teloorlopende gerichtheid op de eigen dorpsgemeenschap en de onmiddellijke omgeving ervan. Die schaalvergroting van de ruimtelijke actieradius en de dalende vereenzelviging met de eigen dorpskern, leidde ertoe dat vele uitdrukkingen uit het collectief geheugen verdwijnen. Meer nog dan de gezegdes zelf, degenereert het inzicht in die elementen die aan de oorsprong liggen van die vaak kleurrijke uitdrukkingen. Als onderzoekscasus trachten we de volksgezegden die in Lochristi gekend zijn of waren en waarin allusie wordt gemaakt op steden en gemeenten samen te brengen, die binnen een ruimere context te situeren en de oorsprong ervan te verklaren.

2.1. Appels

In 1948 werd in Zeveneken deze uitdrukking opgetekend: *Het sluit gelijk de poorten van Appels.* ⁽²⁾ *Ze betekent: het is goed dicht, het is goed gesloten. De zegswijze verwijst direct naar één van de vier stadspoorten van Dendermonde, meer bepaald naar de Genste poort. Op last van keizer Jozef II (1741 - 1790) werd de middeleeuwse omwalling van Dendermonde afgebroken. Die versterking bestond uit niet minder dan drieëntwintig torens en vier poorten (de Brusselse, de Mechelse, de Wase en de Steenpoort). Laatstgenoemde poort werd in 1782 geslecht. Na de nederlaag van Napoleon I (1769 - 1821) op 18 juni 1815 in de slag van Waterloo werd besloten de grens van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden te beveiligen tegen een potentiële nieuwe inval vanuit Frankrijk. Die versterkingsgordel werd gemeenzaam de Wellington-barrière genoemd, naar de succesvolle opponent van Napoleon I: sir Arthur Wellesley (1769 - 1852), de eerste hertog van Wellington, bijgenaamd de ijzeren hertog. Tijdens het bewind van koning Willem I (1772 - 1843), meer precies op 5 mei 1823, werd in Dendermonde onder toezicht van kapitein-ingenieur en architect C. Alewijn (1788 - 1839) de eerste steen*

Gentse poort of Appelse poort, Dendermonde (begin 20e eeuw)

(2) Van De Vijver, Ferdi; Volkspreuken en volksgezegden uit Zeveneken betreffende steden en dorpen.

gelegd van de nieuwe vestingwerken, op het tracé van de verdedigingsmuur van 1386. Op de plaats van de voormalige Steenpoort werd in 1824 de zogenoemde Gentse poort of Appelse poort opgetrokken. (3) De poort en de houten ophaalbrug werden dag en nacht door wachtposten bewaakt. Die scherpe controle op de doortocht naar en uit de stad werd wellicht als een sluitende controle ervaren en zulks kan bijgevolg aanleiding hebben gegeven om de Appelse poort tot maatstaf of referentiepunt te nemen voor iets dat goed sluit. Echter, al in 1859 verloor de vesting Dendermonde haar strategisch belang. De vesting Dendermonde werd in 1905 een aanhangsel van de vesting Antwerpen en één jaar later werd ze zelfs gedeclasseerd. (4) Bij het begin van de eerste wereld-oorlog verdween de Gentse poort.

In het geval van de Appelse poort wordt duidelijk bedoeld dat iets goed is gesloten. Maar er zijn ook vergelijkbare uitdrukkingen die net het tegenover-gestelde bedoelen. De volgende voorbeelden spreken voldoende voor zich: de poorten van Lokeren sluiten met een pastinaak; de poorten van Dendermonde sluiten met een koolstek of ook nog de poorten van Ninove sluiten met een wortel. (5) En helaas had men in Ninove de ezels uit het oog verloren en bleek dat een groente niet geschikt is om een stadspoort te sluiten. We staan toch nog even stil bij de poorten van Lokeren. Het is vrij merkwaardig dat daarnaar wordt verwezen omdat geen enkele van de steden in het Land van Waas ooit ommuurd was. Stadspoorten zijn er dus niet geweest, wat niet betekent dat de invalswegen onbewaakt bleven. In een aantal spotrijmen wordt het ontbreken van stadspoorten onomwonden gehegeld. De uitdrukkingen *Het sluit gelijk de poorten van Eeklo*; *Het sluit gelijk Wakken* of *Het sluit gelijk Aalbeke* betekenen dat iets helemaal niet dicht noch afgesloten is (6) De betekenis van die schimpverzen is klaar en duidelijk af te leiden uit deze gekende zegswijze: *Aalbeke ware een stad, hadden ze poorten*. Inderdaad, Aalbeke en Wakken zijn landelijke dorpskernen.

Tot slot staan we nog even stil bij een uitdrukking die vergelijkbaar is met die over de stadspoorten. In het Land van Waas is de uitdrukking dat sluit gelijk Daknamveer gekend. (7) Op die manier wordt al schertsend gezegd dat iets geenszins sluit of dat een aangehaalde reden niet van toepassing is of niets bewijst. De verwijzing naar Daknamveer toont aan dat de dienstverlening van het veer niet vlekkeloos werd beschouwd. Het veer werd door Lodewijk Salart, watergraaf van Vlaanderen, op 4 oktober 1404 in erfelijke cijns uitgegeven. (8) In 1651 werd het tolgeld voor het veer van Daknam bekrachtigd. Het veer zelf was een schuit of ponton dat middels een over de Durme gespannen touw werd voortgetrokken. Het is dus mogelijk dat de opstapplaatsen niet naadloos bij de oevers van de Durme aansloten wat tot de gekscherende uitdrukking kan geleid hebben. Maar het veer

(3) De Maesschalck, P. G.; Oud Dendermonde. Termonde au temps jadis; p. 155.

(4) Gils, Robert: De versterkingen van de Wellingtonbarrière in Oost-Vlaanderen; p. 51.

(5) Zie 1.4.4.

(6) Cornelissen, Jozef; o.c.; deel 2; p. 18, p. 222 en p. 244.

(7) Joos, Amaat; Waasch idioticon; p. 159.

(8) Ruys Robert; Veer en veerdienst in Oost-Vlaanderen vroeger en nu; p. 34.

Prent Veer over de Durme in Daknam, met duidelijk zichtbaar het ponton, het trektouw en de herberg (18e eeuw)

van Daknam was meer dan een veerpont. De Gazette van Gend beschrijft het veer in haar editie van 7 februari 1780 als *eene tapperij, eene wijdvermaerde herberg wezende afspanninge met schuere, peerd-en koestallen en voordere gerieffelijkheden, midsgaders eenen groenselhof rondom in zijne wallen ende Spaensche hagen.* (9) Het is best mogelijk dat de zinspeling op de sluiting van het Daknamveer niet uitsluitend op het veer maar ook op de herberg slaat. Voor de volledigheid melden we dat het Daknamveer in de volksmond beter bekend is als Pieter Heydensveer, of in het Lokers dialect: pieraveir.

2.2. Beervelde

Als in de eerste helft van de twintigste eeuw een landbouwer uit Beervelde, met een zijden muts op zijn hoofd, door Zeveneken trok, riepen de bengels hem het volgende spotvers achterna: *Lombal! Lombal! Peerd in de lucht! Lombal!* (10) Die uitdrukking verdient een woordje uitleg. We staan eerst stil bij het eigenaardige woord *lombal*. Het klinkt zeker niet bekend in de oren. Het is een vervorming van een ander woord, meer bepaald luchtbal of lochtbal, want zo werden luchtballonnen in de volksmond aanvankelijk genoemd. In een ordonnantie van 26 mei 1786 wordt trouwens gewaarschuwd voor het gevaar van brand die gevallen *Ballons ofte Locht-Ballen* voor de gewassen en veldvruchten kunnen betekenen. Ook kroniekschrijvers beschreven op het einde van de achttiende eeuw allerlei experimenten met luchtballen of locht-ballen. (11) De benaming lochtbal genoot trouwens een vrij ruime verspreiding. In het dialect van Eeklo werd een luchtballon een lobal genoemd. (12) In Deinze werd omstreeks 1950 een weverslied opgetekend waarin toespelingen op de luchtbal-

(9) Gazette van Gend, 7 februari 1780.

(10) Van De Vijver, Ferdi; Vertellingen, spreekwoorden, liederen uit de Ledegouw. Onder den toren; p. 20.

(11) We verwijzen naar de Kronologische verhaelen van den beginne des tijts tot heden door Mangods alias Daniël Braem inwoonder van de prochie genamt Thilrode in den Lande van Waes.

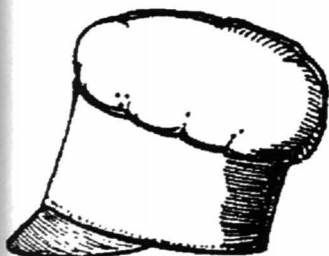
(12) Pynckels Karel, De Baets Jozef; Eekloos dialectwoordenboek; p. 160.

lon worden gemaakt. We herkennen hetzelfde dialectwoord:

Rienk, djienk, djienk den ijzerdraad
Den lo'bal naar 't oosten gaat
Al in ons mandeken
Al in ons mandeken ⁽¹³⁾

Volledigheidshalve melden we dat een gelijkaardig lied ook in Lierde werd gezongen, maar dan als kinderrijmpje:

Oa, Ring, ting, ting den ijzerdraad
De luchtbal die omhuuge gaat
Mee al zijn geld, mee al zijn goed
't Is tieken dat hij sterven moet ⁽¹⁴⁾

Faas

Nu de vergelijking tussen het hoofddeksel van de landbouwer en de ballon is niet zo vreemd. In de tweede helft van de negentiende eeuw was in Frankrijk, België en Nederland een zijden muts, meer precies een faas, zeer in de mode in landbouwmiddens. De faas is een ronde pet die bestaat uit drie delen: een stijve doorstikte band van ongeveer vijf centimeter met lederen binnenstuk en vooraan en klep uit leder of karton; dan een recht stuk van ongeveer zeven centimeter breedte en daarbovenop het ronde stuk, het dak van de faas, vaak uitgevoerd in zwarte zijde. ⁽¹⁵⁾ De vorm van die pet toont, met een beetje verbeelding, gelijkenissen met een luchtballon. Het is dus perfect mogelijk dat die overeenkomst de jeugd van Zeveneken inspireerde om de draak te steken met de Beerveldse landbouwer.

Voor het tweede deel van de uitspraak moeten we te rade gaan bij de kinderspelletjes. Een zeer geliefd kinderspel was en is verstoppertje, waarbij een kind de ogen dichtknijpt en na een telbeurt de inmiddels weggestoken kinderen gaat zoeken. *Peerd in de lucht* verwijst naar een variante van het verstoppertjesspel. ⁽¹⁶⁾ Het verschil is dat niet één persoon op zoek moet gaan maar wel dat de deelnemende kinderen in twee groepen worden verdeeld. Dat gebeurt doorgaans door middel van een aftelrijm. Net als bij het gewone verstoppertjesspel is er ook een vrij, in het dialect van Lochristi beter gekend als *loere*. Het spel zit voorts simpel in elkaar. Terwijl één groep de ogen sluit of bedekt gaan de leden van de andere groep zich verstoppen. Na de telbeurt gaat de eerste groep op zoek naar de anderen. Wordt een weggestokene gezien dan dient de zoeker zo snel mogelijk naar de loere te lopen. De ontdekte doet dat ook. Kan laatstgenoemde de zoeker inhalen dan moet die de eerst weggestoken persoon op zijn rug naar de loere dragen. Hij is dan het *paard*. Zag een zoeker tijdens zijn speurtocht iets verdacht dan verwittigde hij zijn makkers door te roepen: Peerd in de lucht. Uiteraard kan een verborgene ongemerkt uit zijn schuilplaats komen

(13) Baert G.P.; *De zijdeweaver te Deinze*; p. 57.

(14) Bij ons zèze dad azu. *Spreuken en gezegden en andere eigenheden uit Lierde vroeger*, p. 28 - 29.

(15) Vanoppen, Henri; *Enkele streekdrachten uit het Meetjesland*; p. 318.

(16) De Cock, Alfons - Teirlinck, Isidoor; *Kinderspel en kinderlust in Zuid-Nederland; deel I*; p. 155-157. De spelvariant is opgetekend in Gavere, Mullem en Semmerzake.

en zelf een zoeker onverhoeds aantikken. Die moet dan het hele eind naar de vrije de rol van paard opnemen. In laatstgenoemde situatie zeiden de kinderen in Semmerzake dit vers: *Houd u Kloek, ik heb een man.*

Het spreekt voor zich dat destijds een boer niet graag als ballon beschimpt werd en niet zelden de kwajongens een lesje wilde leren. Het ligt dus voor de hand dat de bengels van Zeveneken na een boer uit Beervelde te hebben gehoond zich vlug verstopten om aan de gramschap van de landbouwer te ontsnappen. Voor alle duidelijkheid onderstrepen we dat de spot drijven met een opmerkelijk hoofddekkel niet alleenstaand is. Heel vergelijkbaar is deze uitdrukking: *een buis zo groot als Daknamsluis.* ⁽¹⁷⁾ Met een buis wordt in dit geval een hoge, meestal zwarte, zijden hoed bedoeld. In het dialect werd dergelijke hoed soms spottend een stoofbuis of kachelpijp genoemd, of in Brussel: een chapeaubuus. De keuze om de grootte van de hoge hoed te vergelijken met Daknamsluis is wel zeer tegenstrijdig.

Het bestaan van sluizen in Daknam blijkt een punt van verwarring te zijn. Sommigen beweren dat er in Daknam helemaal geen sluizen zijn gebouwd. ⁽¹⁸⁾ De verwijzing naar een fictieve sluis roept onrechtstreeks het beeld op van een zeer grote sluis die men met het blote oog niet ontwaart omdat de sluisdeuren te ver uit elkaar verwijderd staan. In dat geval wordt de spot gedreven met een zeer hoge hoed. Het zou natuurlijk net het tegenovergestelde kunnen betekenen, met name dat de sluis dermate klein is dat nauwelijks van een hoge hoed kan gesproken worden. Voor alle duidelijkheid stellen we dat op de Durme in Daknam wel een sluis is gebouwd. In de buurt van het Pieter Heydensveer en aan de Middendam zijn de sporen van de sluis nog aanwezig. Een hoed vergelijken met een sluis, ongeacht of het een bestaande of een fictieve sluis betreft, blijft in elk geval een schertsende ondertoon houden.

2.3. Betlehem

Van een kindje dat slaapdronken is of de slaap gaat vatten wordt in Lochristi gezegd: *het is naar Betlehem of het gaat naar Betlehem.* ⁽¹⁹⁾ De verwijzing naar die bijbelse stad heeft twee aanleidingen. Vooreerst is er de woordspeling. Naar bed gaan en Betlehem. Zo wordt de plaatsnaam voorgesteld als een Vlaamse gemeentenaam afgeleid van het woord bed. Dergelijke woord-spelingen worden vaker gemaakt. Zo wordt sedert 1988 in Oost-Vlaanderen een promotiecampagne gevoerd, onder het thema: *De weg naar Boekegem.* Bedoeling van dat initiatief is een geregeld bibliotheekbezoek stimuleren. ⁽²⁰⁾ Is Boekegem een fictieve plaats dan geldt dat ook voor Betlehem als afgeleide van bed. Die afleidingen sluiten aan bij de Germaanse

(17) Joos, Amaat; Waasch idioticon; p. 159.

(18) Pieters, Marcel; Woordenboek van het Lokers dialect; p. 80.

(19) Van De Vijver, Ferdi; Spreuken, gezegden, rijmpjes, liedjes en vertellingen. Uit de Ledegouw; p. 6.

(20) De weg naar Boekegem is het eerst in 1988 georganiseerd, een initiatief van Radio 2 - Oost-Vlaanderen en van de Centrale Openbare Bibliotheek Gent, thans georganiseerd door het Oost-Vlaamse provinciebestuur en Radio 2.

naamgeving van nederzettingen. (21) De *ingaheim*-namen duiken vooral in de zevende eeuw op en komen het meest voor in het gebied van Oost- en West-Vlaanderen. Het eerste deel van de plaatsnamen is vaak afgeleid van een persoonsnaam. Dan volgt de genitiefuitgang *inga* wat *lieden van* betekent. Als laatste element treffen we de uitgang *haim* aan, wat *woonplaats* betekent. Als voorbeelden verwijzen we naar Evergem, Lovendegem, Wondelgem.

We veroorloven ons hier een kleine, weliswaar grappige uitweiding. Zo gaat het relaas over de oorsprong van de naam van de gemeente Okegem. Het verhaal speelt zich af in de denkbeeldige tijd dat Christus en Sint-Pieter de wereld doorreisden en de dorpen en steden hun naam gaven. Zo belandden zij ook aan het kwestieuze dorp aan de Dender. Sint-Pieter informeerde naar de naam van de gemeente waarop Christus antwoordde: *Dat is ook een gem*, wat dus eenvoudig betekent: Dat is ook een woonplaats. Als we echter die uitspraak in een woord samentrekken dan krijgen we zeer snel Okegem. (22)

Er zijn nog andere verhalen die de naamgeving van in de buurt van elkaar liggende gemeenten pogen verklaren. We vermelden deze overlevering. Toen Sint-Amandus (594 - 675) op kersteningtocht zich van Maastricht naar Luik begaf, werd hij onderweg ziek. Om zijn reis te vergemakkelijken kocht hij een hengst en een merrie en zette zijn tocht voort. Echter zijn ros viel dood neer, op de plaats die thans Rosmeer wordt genoemd. Wat verder op zijn reis moest Sint-Amandus spuwen, waaraan de plaats Klein-Spauwen zijn naam zou ontleend hebben. De heilige werd zieker en spuwde een grote hoeveelheid vocht uit, jawel in Groot-Spauwen. Zijn lijdensweg was nog niet ten einde want nog wat verder viel ook zijn merrie te gronde. Dat gebeurde in de plaats thans gekend onder de naam Valmeer. (23)

De uitdrukkelijke binding tussen Betlehem en een inslapend kind is ook een duidelijke vingerwijzing naar het kerstverhaal, naar de geboorte van Jezus Christus in een stal in Betlehem. Zo lezen we bij Matteüs: *Toen dan Jezus te Betlehem in Juda geboren was ten tijde van koning Herodes, kwamen er te Jeruzalem Wijzen uit het oosten.* (24) Lucas verhaalt over de herders die nabij Betlehem in het open veld 's nachts de wacht hielden bij hun kudde. Zij kregen het bezoek van engelen en besloten: *Komt laten we naar Betlehem gaan om te zien wat er gebeurd is en wat de Heer ons heeft bekend gemaakt. Ze haastten zich er heen en vonden Maria en Jozef en het pasgeboren kind in de kribbe.* (25) Hierbij sluit perfect het volgende goed gekende kerstliedje aan, dat trouwens ook als wiegelied gezongen kan worden. Er is alvast een relatie met de beproefde slaapverwekkende techniek van het schaapjes tellen.

(21) Gysseling, Maurits; Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland.

(22) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 2; p. 71 - 72.

(23) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 1; p. 321.

(24) Matteüs; hoofdstuk 2, vers 1.

(25) Lucas; hoofdstuk 2, vers 15 en 16.

De herderkens lagen bij nachte, zij lagen bij nacht in het veld.
Zij hielden vol trouwe de wachte, zij hadden hun schaapjes geteld.
Toen hoorden zij d'engelen zingen, hun liederen vloeiend en klaar
De herderkens naar Betlehem gingen, 't Liep tegen het nieuwe jaar

Dit lied wordt toegeschreven aan Josephus Albertus Alberdingk Thijm (1820 - 1889) die het in 1852 in zijn bundel kerstliederen opnam. (26) Het kerstlied zelf is niet gespaard gebleven van de volks-humor. In een vrolijk gezelschap wordt niet zelden na het zingen van de eerste regel het woord *poepzat* toegevoegd. Maar er is nog meer. Ongeveer twee decennia geleden moedigden de Vlaamse supporters hun geliefkoosde voetbalploeg aan de hand van dit lied aan. Na het vers: *Toen hoorden zij d'engelen zingen*, schalden uit diverse supporterskelen de woorden *allez de* gevolgd door de clubkleuren. In het geval van de Koninklijke Sporting Club Lokeren klonk het toen aldus: *allez de gele, allez de gele*; verwijzend naar de clubkleuren wit, geel en zwart. (27) Dit gebruik is thans op de voetbalvelden in Vlaanderen zo goed als verdwenen. Alleen in Amsterdam, bij de supportersschare van Ajax houdt dit gebruik stand en wordt na de woorden engelen zingen *Ajax! Ajax!* gescandeerd.

Het gebruik om de engelen liedjes in de mond te leggen was ook in de jeugdorganisaties in trek. Zo herinneren we ons nog de bijeenkomsten van de leiding van de Katholieke Studentenactie Zeveneken. Tijdens die vergaderingen in de loop van de jaren 1970 - 1980, in de lokalen van de inmiddels afgebroken kantschool en nadien in de lokalen van het voormalige gemeentehuis van Zeveneken, zongen de engelen het lied *We gaan nog niet naar huis, bijlange niet*.

Niet alleen het liedje *De herderkens lagen bij nachte* alludeert op het slapende kindje in Betlehem. Ook andere kerstliedjes zetten diezelfde toon en kunnen eveneens perfect als slaapliedje dienst doen. Denken we maar aan het evenzo goed gekend kerstlied *Hoe leit dit kindeke hier in de kou*. De tweede strofe ervan onderstreept het groot slaapverwekkend gehalte ervan:

Sa ras dan herderkes, komt naar de stal
Speelt een zoet liedekke voor dit teer lammeke
Mij dunkt het nu welhaast slapen zal
Na, na, na, na, na, na, kindeke teer
Ei, zwijg toch stil, sus, sus en krijt niet meer.

Dit in 1897 door Jan Bols, toenmalig pastoor van Alseberg, opgetekende lied toont veel gelijkenissen met een ander kerstlied dat omstreeks 1621 in Brussel is ontstaan. Het eerste vers van dat lied luidt: *Herders hij is geboren* en de vierde strofe ervan eindigt aldus:

(26) Aarts, C. J. - van Etten, M. C.; Komt allen tezamen. Oude en nieuwe kerstliedjes in hun oorspronkelijke versie; p. 23 - 24 en p. 91 - 92.
(27) Nu luidt de naam van de club: Koninklijke Sporting Club Lokeren - Sint-Niklaas - Waasland.

Na, na, na kindje teer
 Sus, sus en krijt niet meer
 Doet uw kleine oogjes toe
 Zij zijn van krijten moe

Betlehem is niet de enige plaats die in volkse uitdrukkingen met het slapengaan in verband wordt gebracht. Die eer valt ook te beurt aan Laken. *Naar Lakenkermis gaan* betekent evenzeer dat men gaat slapen, net zoals de uitdrukking *tussen de lakens kruipen*.⁽²⁸⁾ Er is dus niet veel verbeeldingskracht nodig om de gemeentenaam Laken met het slapengaan te associëren.

2.4. Daknam

In het begin van de twintigste eeuw hoorde men in het Land van Waas de volgende uitdrukking als het regenachtig weer was: *'t is zo erg als te Daknam, daar waren ze drie dagen zonder weer*.⁽²⁹⁾ Een variant van diezelfde uitdrukking vinden we ook bij Jozef Cornelissen en bij Ferdi Van De Vijver, in deze vorm: *Wij zouden beter zijn zonder weer, gelijk in Daknam*.⁽³⁰⁾ Beide laatstgenoemde auteurs geven ook een verklaring voor die uitspraak. In Daknam was er een pastoor die Weer heette. Cornelissen stelt dat de pastoor eens voor drie dagen op reis ging, wat de aanleiding gaf tot die schampere uitdrukking. Ferdi Van De Vijver geeft voor de versie die hij in Zeveneken omstreeks 1942 optekende een andere, genuanceerde verklaring. Hij stelt dat de pastoor bij mooi weder buiten het dorp ging wandelen. Dus als de Daknamse dorpsheerder op stap ging, was het goed weer; bij slecht weer bleef hij thuis. Onzes inziens hebben we hier te maken met een goed voorbeeld van een aangemeten schimpvers, een beotiana dus. We hebben getracht de bewuste pastoor van Daknam die naar de naam Weer luisterde op te sporen. Noch in het werk van De Potter - Broeckaert noch in het biografisch repertorium van de priesters van het bisdom Gent wordt melding gemaakt van een Daknamse pastoor die luistert naar de naam Weer, Deweer, De Weer, De Weert, Van De Weer of naar een naam die bij één van genoemde varianten aanleunt.⁽³¹⁾

Dat versterkt ons vermoeden dat het schimpvers over de pastoor van Daknam verzonnen is. Die conclusie wordt versterkt door drie andere gegevens. In Lochristi is hetzelfde verhaal bekend maar dan met betrekking tot de pastoor van Mendonk. Beide eerder genoemde referentiewerken maken in hun opsomming van de dorpsheerders van Mendonk evenmin melding van een pastoor Weer. Dezelfde overlevering is ook van toepassing op Akkergem: *Geen weer? daarvoor moet ge naar Akkergem gaan*.⁽³²⁾ En als derde element halen we opnieuw een anekdote aan met betrekking tot Okegem. In de regio van het dorp is de volgende uitdrukking gekend: *Te Okegem is het geen weer*.⁽³³⁾ Dat gezegde spruit voort uit deze al dan niet vermeende gebeurtenis.

(28) Cornelissen, Jozef; o.c.; deel 1; p. 53.

(29) Joos, Amaat; Waasch idioticon; p. 159.

(30) Cornelissen, Jozef; o.c.; deel 2; p. 112.

Van De Vijver, Ferdi; Spreuken, gezegden, rijmpjes, liedjes en vertellingen. Uit de Ledegouw; p. 9.

(31) De Potter, Frans - Broeckaert, Jan; Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen (Daknam, Desteldonk, Mendonk). Schokkaert, Luc (red); Biografisch repertorium van de priesters van het bisdom Gent 1802 - 1997.

(32) Cornelissen, Jozef; o.c.; deel 1; p. 12

(33) Cornelissen, Jozef; o.c.; deel 2; p. 71.

Tijdens een preek zei de pastoor van Okegem dat de processie zal uitgaan als het weer was. Echter door hevige regenval op de voorziene dag, kon de processie niet vertrekken. Er was dus geen weer in Okegem. Trouwens hetzelfde verhaal wordt ook in Anzegem gesitueerd, vandaar de uitdrukking in die streek: *Het is geen weer zoals te Anzegem.* ⁽³⁴⁾

We doen niettemin opmerkingen dat sommige volksuitdrukkingen, al dan niet gespeend van een beetje jaloezie, positievere uitingen geven over het weer. Zo zijn in Zulte deze twee uitdrukkingen gekend: *God is in Waregem geboren* en *In Waregem hebben ze een God apart.* ⁽³⁵⁾ Die zegswijzen houden verband met de populaire paardenrennen aan de Gaverbeek die op het einde van augustus in Waregem worden georganiseerd. Die wedstrijd is beter gekend onder de naam *Waregemkoerse*. Aangezien die wedstrijd in de zomer plaatsvindt, is vaak het goede weer van de partij. En zulks wordt in het volksgezegde toegeschreven aan een goddelijke macht. De Zultse uitdrukkingen roepen onvermijdelijk het beeld op van een in Vlaanderen algemeen gekend gezegde: *Leven als God in Frankrijk*. Daarmee wordt het leiden van een zorgeloos leven of een leven waarin genieten centraal staat, bedoeld. De oorsprong van die uitdrukking blijft evenwel nog onduidelijk. Niettemin was de vergelijking al in de achttiende eeuw gekend. Betje Wolff (1738 - 1804) schreef reeds in 1771: *O dat meene ik te leven als de goden in Vrankrijk en geene placaten te respecteeren dan die mijner hupse Zeeuwen dat is: wij stooren ons aan geen en gekken.* ⁽³⁶⁾ In hedendaags Nederlands betekent dit zoveel als: O zo wens ik te leven als de goden in Frankrijk en geen wetten te eerbiedigen behalve die van mijn hupse Zeeuwen, te weten: wij storen ons niet aan gekken.

Voor een bijzondere vorm van opvallend gedrag, meer bepaald grootsprakerigheid of betweterigheid, wordt in Lokeren nog deze uitdrukking gebruikt: *Leg u maar wat voor Daknamsluis, om het groen van achter uw oren te spoelen.* ⁽³⁷⁾ Die uitdrukking brengt elementen samen die in andere zegswijzen voorkomen. In de eerste plaats is er de toespeling op groen. Niet de kleur wordt bedoeld maar wel de overdrachtelijke betekenis ervan: onervaren, onvolgroeid. We herkennen daarin ook de uitdrukking: *nog niet droog achter de oren zijn*. De betekenis ervan komt grosso modo overeen met de overdrachtelijke betekenis van groen: jong en onervaren. Die uitdrukking wordt vaak ietwat laatdunkend gebruikt om te benadrukken hoe onbeslagen of jong iemand is. De herkomst van die uitdrukking moeten we zoeken bij pasgeboren kinderen. Na de bevalling droogt de huid achter de oren van de boreling als laatste op. Het Lokerse gezegde verwijst nog naar een andere uitdrukking: *iemand de oren wassen*. Die zegswijze betekent iemand streng berispen en zelfs op zulkdanige manier dat de vermaande nauwelijks nog weerwerk kan bieden. De vaststelling dat

(34) Cornelissen, Jozef; o.c.; deel 2; p. 223.

(35) Willemijns, Fred; *Spreuken en gezegden uit onze streek*; p. 35.

(36) Van Dale idioomwoordenboek, p. 258.

Elisabeth Bekker werd na haar huwelijk met dominee Adrianus Wolff als Betje Wolff gekend.

(37) Pieters, Marcel; *Lokers idioticon*; p. 80.

jonge kinderen bij de wasbeurt het wassen van de oren vaak als het vervelendst, onaangenaamst of zelfs pijnlijkst ervaren, ligt aan de oorsprong van dat gezegde. ⁽³⁸⁾ Volledigheidshalve melden we hier dat de uitdrukkingen *dat sluit gelijk Daknamveer en een buis zo groot als Daknamsluis* respectievelijk bij de bespreking van Appels en Beervelde zijn toegelicht.

2.5. Gent

Als iemand onnodig een omweg heeft gemaakt en daardoor langer onderweg was dan oorspronkelijk gepland, hoorde men omstreeks het midden van de twintigste eeuw in Zeveneken dit verwijt: *Hij of zij heeft een Gentse weg afgelegd.* ⁽³⁹⁾ Die verwijzing naar Gent voor een vergissing vinden we ook nog in een andere in die stad gehoorde uitdrukking terug: *Ne Gentsche kemel.* ⁽⁴⁰⁾ Met een Gentse kemel wordt een misbouwing bedoeld, een gebouw dus dat slecht of verkeerd is opgetrokken. In het algemeen Nederlands bestaat ook nog de uitdrukking *een kemel schieten* of met dezelfde betekenis *een bok schieten*. Die uitdrukkingen slaan evenwel op het begaan van een grove misstap. We vermelden tevens dat de uitdrukking *Iemand Gent tonen* verband houdt met een spelletje dat vandaag de dag nog steeds met jonge kinderen wordt gespeeld. ⁽⁴¹⁾ Daarbij wordt het kind ondersteboven gehouden en zo van de grond omhoog getild. Het bewuste kind ziet de wereld dus omgekeerd, het ziet 'Gent'.

2.6. Heiende

Bij een optreden van een muziekmaatschappij kan het al eens voorvallen dat de toon niet wordt gehouden of dat de muziek ronduit vals klinkt. De fanfare *De Moedige Vlamingen* uit Heiende, een wijk in Lokeren, genoot op dat vlak geen al te beste reputatie. Want als een muziekmaatschappij bij een optreden in Zeveneken er een beetje naast zat, klonk dit schimpvers: *Hooi en strooi en klavers bij, eten de muttens van 't Heiendij.* ⁽⁴²⁾ De oorsprong van die spotternij ligt al bij de oprichting door koster Theoduul 't Kint van de fanfare van Heiende in 1882. Om alles te begrijpen moeten we niettemin toch even onze blik in ruimte en tijd verruimen. Omstreeks 1880 richtte brouwer Thienpont-Tolliers in de aan Zeveneken grenzende Lokerse wijk Nieuwpoort de *toonkundige maatschappij De Vroolijken* op. In juli 1881 gaf die nieuwe muziekvereniging haar eerste concert ter gelegenheid van cieskenskermis in de wijk Nieuwpoort. Tijdens dat buurtfeest staken de bewoners poppen (cieskens) uit de huizen zoals dat tijdens de buurtfeesten in de Lokerse wijk Heirbrug thans nog gebeurt. In laatstgenoemde wijk worden de poppen kovekens genoemd. Omstreeks 1960 verdween in de wijk Nieuwpoort trouwens het gebruik van het uitsteken van de cieskens. ⁽⁴³⁾

Van meet af aan had *De Vroolijken* af te rekenen met zware concurrentie van de in 1806 opgerichte harmonie *Sinte-Cecilia Zeveneken*,

(38) Van Dale idioomwoordenboek; p. 614 - 165.

(39) Van De Vijver, Ferdi; *Spreuken, gezegden, rijmpjes, liedjes en vertellingen*. Uit de Ledegouw; p. 9.

(40) Lievevrouw-Coopman, Lode-wijk; *Gents woordenboek*; deel 1; p. 440.

(41) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 2; p. 34.

(42) Van De Vijver, Ferdi; *Spreuken, gezegden, rijmpjes, liedjes en vertellingen*. Uit de Ledegouw; p. 10.

(43) De Vos, Frans; *Zo... zongen onze grootouders*. De muttens van Heiende; p. 90.

waardoor de vrolijke toonkundige maatschappij snel uitgeblazen was. De jonge vereniging *De Moedige Vlamingen* kocht de instrumenten van de teloorgegane muziek-vereniging op en een aantal onervaren nieuwbakken muzikanten trok enthousiast al spelende – of een poging daartoe – Heiende binnen. Volgens de overlevering begonnen koeien in de wei te loeien als de aspirant-muzikanten passeerden. Het vrijzinnig weekblad *De Lokeraar* stak de draak met de nieuwe fanfare en stelde op 22 november 1885 de vraag waarom Heiende een fanfare nodig heeft: *'t Zijn daar allemaal boeren die uit steenen knollekens, tabak rooken van achter de schuur en die stinkt als de pest. Als het muttenmuziek uitgaat, komen de menschen buitengesprongen en zij vragen of de muttens uitgebroken zijn!! Die muttenkanten stappen niet op de maat van een, twee... maar wel op maat van hooi! strooi! hooi! strooi!* (44) De minachting van de in de stadskern wonende Lokeraars voor het ontluikend artistiek talent in de buitenwijk Heiende werd ook in een schimplied duidelijk gemaakt:

En gèle kërre kloavers
Ne kilo lijzepoer
Da spelen alle muttens
Van 't Heyende zu goe.
Ooi, struet en kloavers bê
Djoem tê tê djoem tê tê
Ooi, struet en kloavers bê
Djoem tegetteketê

Een hele kar klavers
Een kilogram lijnzaadpoeder
Dat spelen de muttens
Van Heiende zo goed
Hooi, stro en klavers erbij
Djoem tei tei, djoem tei tei
Hooi, stro en Klavers erbij
Djoem tegetteketei

Het vers en het schimplied spotten niet alleen met het artistieke kunnen van het muziek van Heiende, maar duidelijk ook met de inwoners van de wijk in Lokeren zelf, die als pijprokende en onwelriekende boeren voorgesteld werden en de schimpnaam *Muttens* toebedeeld kregen. *Muttens* is een weinig vleiende spotnaam want hij betekent kalf, meer precies een ouder wordend kalf maar nog geen vaars; of in de tweede betekenis van het woord domme jongen. Het woord mutten zelf is in het Middelnederlands een afgeleide van het woord motte dat zeug betekent. (45) De verwijzing naar hooi, stro, klavers en lijnzaad-poeder wijst duidelijk op de verzorging van runderen. (46)

In ieder geval hadden de inwoners en zeker de muziekmaatschappij *De Moedige Vlamingen* van Heiende een allerminst benijdenswaardig

(44) De Looze, Hugo; "Leven onder een Lokerse hoed". levenswijze aard en karakter van de Lokeraar p. 268 - 269.

(45) Verdam, J.; Middelnederlandsch handwoordenboek.

(46) Lijnzaadpoeder of lijnzaad meel is uitgeperst lijnzaad dat als veevoeder werd gebruikt.

Zie ook Pieters, Marcel; Woordenboek van het Lokers dialect; p. 208

ge reputatie. Dat geldt ook voor bijvoorbeeld de fanfare van Vlimmeren waarvan gezegd werd dat het bestond uit een hoop loeiend hoornvee. (47) Niettemin relativeerden de inwoners van Heiende de hen toegekende schimpnaam: *Liever een mutten dan een ezel, want een mutten blijf je hooguit een jaar, maar een ezel blijf je voor het leven*. Voor de volledigheid vermelden we dat ook de inwoners van Sinaai en van Breendonk de schimpnaam *Muttens* kregen. (48) De aanwezigheid van een aantal veehandelaars die zich op kalveren hadden toegelegd, verklaart die bijnaam voldoende.

Maar het hoeft niet allemaal kommer en kwel te zijn in het fanfareleven. Er is soms met een kleine investering een opgemerkte verbetering te bewerkstelligen. Althans dat kunnen we afleiden uit dit schimpvers over de muziek-maatschappij van Temse: *'t Is verbeterd, gelijk 't muziek van Temst, d'r is een fluitje bijgekomen*. (49) Zo ook is de fanfare *De Moedige Vlamingen* uitgegroeid tot een volwaardige muziekvereniging en evolueerde de schimp-naam naar een eretitel, wat blijkt uit de naam die het parochiehuus van Heiende kreeg: *De Mutten*.

2.7. Lochristi

Een uitspraak die vandaag de dag in Zaffelare nog een enkele keer wordt gehoord, bevat een ietwat laatdunkende ondertoon met betrekking tot Lochristi. De uitdrukking luidt: *Als ge in Lo lutst zou het wel uiteen kunnen vallen, want het hangt aan elkaar van de schulden*. Met die zinswende wordt niet alleen gezinspeeld op de rianten woningen die in bepaalde wijken van Lochristi zijn opgetrokken, maar duidelijk ook op de zware investeringen die de tuinbouwers in Lochristi doen om hun bloemisterijen te moderniseren en de nieuwste technieken in hun bedrijf te integreren. Het spreekt voor zich dat voor dergelijke kapitaalintensieve investeringen bij derden kredieten worden gezocht.

Wat in het verenigingsleven van Lochristi vaak in de mond wordt genomen is de uitdrukking *Loots uur*. Trouwens hetzelfde geldt voor de andere deel-gemeenten van Lochristi, waar men het dan niet heeft over het Loots maar wel over, in het geval van Zeveneken, het *Zeveneeks uur*. Met die tijdsaanduiding wordt bedoeld dat een vergadering te laat aanvangt. Dat te laat is relatief want het betreft meestal een tijdsspanne van tien à vijftien minuten, het academisch kwartiertje zoals het soms genoemd wordt. Ook van telaarcomers wordt soms smalend gezegd dat hij of zij het *Loots uur* volgt.

De aanduiding *Loots uur* is niet uniek. Reeds in het begin van de twintigste eeuw was het begrip *Zottegems uur* in het zuiden van Oost-Vlaanderen goed gekend. Gelijkaardige uitdrukkingen zijn ook gekend voor andere plaatsen in Vlaanderen, zoals Bevel. (50) Er is er nog een andere zegswijze die een telaarcomer op zijn nalatigheid of

(47) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 1; p. 294.

(48) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 2; p. 145, deel 1; p. 182.

(49) De Brouwer, Hedwig; *Heemtaalgoed uit het land van Waas*; p. 62.

(50) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 2; p. 91.

gebrek aan respect voor het beginuur wijst: *Hij of zij is van Latem*. Een duidelijke woordspeling op enerzijds te laat komen en op de gemeentenamen van Sint-Martens-Latem en Sint-Maria-Latem. ⁽⁵⁰⁾

In het noorden van het Land van Waas is de zinswending *Meerdonks noene* gekend, waarmee laat na de middag wordt bedoeld. In de streek rond Kanegem en Koekelare heeft een gelijkaardige uitdrukking een toch iets preciezere betekenis. *'t is Kanegems noene* of *'t is Koekelaars noene* wordt er gezegd wanneer iemand aan tafel komt aanschuiven als die al is afgeruimd, met andere woorden ruimschoots te laat voor de maaltijd opdaagt. ⁽⁵²⁾ Een variant van die zegswijze heeft betrekking op Bollebeek. Als het middagmaal niet op tijd klaar is wordt gezegd dat het *Bollebeeks noene* is. ⁽⁵³⁾ Ook voor Balegem geldt die uitspraak, ofschoon voor *Balegems noen* er nog een tweede verklaring is. Volgens de overlevering moest eenzelfde koster in verschillende parochies 's middags de klokken luiden, waarbij de parochiekerk van Balegem steevast als laatste aan de beurt kwam. ⁽⁵⁴⁾ In Lokeren, meer precies in de wijk Heiende, wordt in gevallen waarbij vertraging is opgelopen een vergelijkbare uitdrukking gehoord: *In Oudenbos zullen ze nu ook al aan het eten zijn*. De inwoners van Heiende alluderen hierbij op de vermeende traagheid in de naburige in de rust van de natuur ingebedde Lokerse wijk Oudenbos.

We mogen deze zegswijze, die in de streek van Gent nog wordt gehoord, *Zijde van Luuë* (ben je van Lo) niet onvermeld laten, een zegswijze die trouwens vaak verkeerdelijk in verband gebracht wordt met Lochristi. In de Gentse volksmond kan Lo betrekking hebben op twee plaatsen: Lochristi of Lotenhulle. Genoemde uitdrukking heeft betrekking op de inwoners van Lotenhulle die een zekere mate van verstrooidheid en nonchalance niet vreemd zou zijn. ⁽⁵⁵⁾ De uitdrukking heeft twee betekenissen. In de eerste plaats wordt de zegswijze gebruikt voor iemand die niet al te snugger blijkt te zijn. Voor de tweede betekenis gaf J.-Th. de Raadt in 1904 een eufemistische beschrijving: *Quand certain vêtement d'un individu n'est pas bien fermé on lui dit (...): komt ge van Loo dan? Et dans toute la région (...) immédiatement l'homme ou le gars à qui l'on s'adresse, regarde ledit vêtement pour voir s'il y a lieu d'y réparer quelque négligence.* ⁽⁵⁶⁾ De zegswijze alludeert zonder misverstand naar een vervelende situatie, meer precies het openstaan van de gulp. In het volkse taalgebruik in Lochristi spreekt men in dat geval eerder *van het tocht hier*, een duidelijke zinspeling op de blootstelling aan luchttoevoer. Die zegswijze wordt trouwens ook gebruikt als iemand geeuwt.

2.8. Lokeren

Dat Lokeren een drukke bedrijvigheid heeft gekend op het vlak van wasserijen en blekerijen hebben we reeds aangeraakt bij de bespreking

(51) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 2 p. 35.

(52) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 2 p. 178 en p. 230.

(53) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 2 p. 32.

(54) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 2 p. 13.

(55) Strobbe, Arnold; Lotenhulle in woord en beeld. Tussen gisteren en vandaag; p. 6.

(56) De Raadt, J.-Th.; Les sobriquets des communes belges.

van de schimp-naam voor de Zevenekenaars. Lokeren telde in 1834 maar liefst 42 blekerijen voor garen, katoen of linnen, die samen ongeveer 250 mensen tewerk-stelden. ⁽⁵⁷⁾ Een idee over de omvang van die bedrijvigheid kunnen we ons vormen voor het jaar 1825 toen ongeveer één miljoen el werd gebleekt. In 1863 werden ruim veertig-duizend stukken lijnwaad gebleekt. Het bleken van lijnwaad boette tegen het einde van de negentiende eeuw zwaar aan belang in. Niet alleen het toenemend succes van katoenen stoffen was daarvoor verantwoordelijk. Vooral de introductie van nieuwe technieken heeft die evolutie bewerkstelligd. En meer precies is het aanwenden van chemische middelen – de zogenaemde minuutbleek – die de traditionele bleek op de graspleinen in de verdrukking bracht. De Lokerse blekerijen genoten een stevige reputatie net omdat ze geen gebruik maakten van zuren en bleek-middelen. De naam *Lokers wit* was een begrip geworden. Om dat productieproces te behouden trokken de blekerijen in het verweer tegen de introductie van stoommachines in de Lokerse bedrijven. ⁽⁵⁸⁾ We meldden al de reactie van de blekerijindustrie op het verzoek dat de hoedenfabrikant Hugue en Compagnie in 1843 indiende om een stoommachine te installeren. De omliggende blekerijen protesteerden tegen dat voornemen erop wijzend dat de uitstoot van rook en as het blekend lijnwaad zou bevleken. Het reinigen daarvan vereist een behandeling met zuren of bleekmiddelen wat de kwaliteit van het *Lokers wit* zou aantasten.

Met die eertijds bloeiende blekerijnijverheid houdt de uitdrukking *Hij legt het uit, hij komt van Lokeren* verband. ⁽⁵⁹⁾ Zulks werd in de gemeenten rond Lokeren schertsend gezegd van iemand die een grote mouwrand, een hoge witte kraag of een brede witte hemdsboord aan had. Dergelijke klederdracht viel op daar de landbouwers in de negentiende eeuw in de meeste gevallen een blauwe kiel zonder boord droegen. ⁽⁶⁰⁾ In dezelfde geest kan ook de uitdrukking: *Hij komt van Kemmel* aangehaald worden, waarmee in de Westhoek iemand die een hoge halsboord droeg bedoeld werd. ⁽⁶¹⁾

De zegswijze over Lokeren verwijst letterlijk naar de bleeknijverheid. De stukken lijnwaad werden trouwens om te bleken open gespreid op een stuk grasland, zoals in de Durmemeersen. Op de uitdrukking *Hij komt van Lokeren* bestaat een aantal varianten die hetzelfde betekenen of die aanduiden dat iemand een groot overhemd draagt. Zo mogen deze zinswendingen niet onvermeld blijven: *Hij komt van Lokeren, hij heeft zijn lijnwaad aan en Hij heeft den bleek van Lokeren gestolen*. ⁽⁶²⁾ Een andere uitdrukking luidt: *Hij heeft (sic) naar Lokeren om nen aberdaan geweest*. ⁽⁶³⁾ Het woord aberdaan klinkt niet meer vertrouwd in de oren. Oorspronkelijk betekent het woord gezouten vis of stokvis. ⁽⁶⁴⁾ Een stokvis is een op stokken hard gedroogde gezouten vis, die vooral uit Scandinavië werd aangevoerd. Dergelijke berei-

(57) De Potter, Frans - Broeckaert, Jan; Geschiedenis der stad Lokeren; p. 29 - 38.

De Looze, Hugo; "Leven onder een Lokerse hoed". Levenswijze, aard en karakter van de Lokeraar ; p. 262.

(58) Bullaert, Evelyn; De crisis van de jaren 1840 in Lokeren. Beschrijving van het profiel van de Lokerse gezinnen in deze crisisjaren.

(59) De Raadt, J.-Th.; Les sobriquets des communes belges; p. 177.

(60) Vanoppen, Henri; Streekdrachten in onze gewesten; p. 255 - 265.

(61) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 2; p. 212.

(62) Hiel, Laura; Kinderspelen en liedjes uit het Land van Dendermonde; p. 141.

(63) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 2; p. 133.

(64) Verdam, J.; Middelnederlandsch handwoordenboek. Het woord aberdaen heeft nog andere schrijfwijzen: abberdaen, labberdaen, habourdaen.

dingswijze wordt vooral toegepast bij de heek, een ondersoort van de schelvisen.

In het Gentse dialect wordt met het woord *aberdaan* niet alleen een vis bedoeld, maar ook een kledingstuk. Een *aberdaanstaart* is de Genste volksnaam voor een *pet-en-l'air*.⁽⁶⁵⁾ De Nederlandse naam voor dat kledingstuk, een *billentikker*, is minder ingeburgerd. In het dialect van onze streek wordt gesproken over een *pietalair* of een *kontenkletser*. Vergelijkbaar met laatst-genoemde uitdrukking is deze zegswijze die iemand die een hoge hemdkraag draagt, hekelt: *Hij heeft (sic) om een Hamsen bleek geweest*. Naast Lokeren en Hamme werd nog naar de afkomst van Haarlem, Hasselt, Kemmel of Kortrijk verwezen voor iemand wiens kledij aan de hals veel wit lijnwaad toont.⁽⁶⁶⁾ Laatstgenoemde steden en gemeenten kenden evenals Lokeren een bloeiende textielnijverheid.

De uitdrukking *Hij komt van Lokeren* heeft nog een andere alles behalve vleierende betekenis. Zo wordt de zinswende ook gebruikt voor mensen die van niets weten of niet op de hoogte zijn van de actualiteit.⁽⁶⁷⁾ Lokeren is niet de enige plaats die de reputatie van onwetendheid aangesmeerd kreeg. Ook de inwoners van gemeenten zoals Bottelare, Grazen, Harelbeke, Kanegem, Lillo, Lapscheure, Poperinge, Sint-Anneken, Sint-Jan-Geest, Sint-Truiden, Steenokkerzeel, Teudderden en Wommelgem hebben het aureool van wat achter te lopen. De reputatie van de inwoners van Wijshagen kan met wat goede wil toch iets beter genoemd worden, ofschoon die ook niet echt iets is om mee uit te pakken. De uitdrukking *Hij is van Wijshagen* betekent dat kwestieuze persoon niet erg snugger is, wat doet veronderstellen dat die toch iets weet.⁽⁶⁸⁾

De oorsprong voor de bijnaam van Kanegem wordt in het volgende volksverhaal toegelicht. Twee tempeliers uit Ruiselede zouden in Kanegem een priester hebben vermoord. Op de terugweg naar Ruiselede sprak een landbouwer de twee misdadigers aan en stelde vragen over de gepleegde moord. Beide tempeliers antwoordden volgens de overlevering: *Wij komen van Kanegem en weten van niets*.⁽⁶⁹⁾ Maar de schepenen van het dorpje Eis in de gemeente Wittem spannen toch wel de kroon op het vlak van schaarsheid aan intelligentie. Het verhaal vertelt dat de zeven schepenen in een meer de weerkaatsing van de maan opmerkten maar er stellig van overtuigd waren dat in het water een Edammer kaas lag. Ze sloegen de handen in elkaar en vanuit een overhangende boom maakten ze een mensenketting om de kaas uit het water te halen. Helaas kreeg de schepenen die aan de takken hing het lumineuze idee tijdens de volle actie even in zijn handen te spuwen. De zeven tuimelden het meer in en verdronken.⁽⁷⁰⁾

(65) Lievevrouw-Coopman, Lode wijk; Gents woordenboek.

(66) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 2 p. 125.

(67) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 2 p. 134.

(68) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 2 p. 329.

(69) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 2 p. 229.

(70) Ter Laan, K.; Folkloristische Woordenboek van Nederland e Vlaams België; p. 92.

Er zijn zelfs regio's die de bedenkelijke faam van een gebrek aan schranderheid toebedeeld kregen, denken we maar aan de al aangehaalde reputatie van Beotië bij de oude Grieken. En in Vlaanderen wordt tot op de dag van vandaag voor het gebied van Veurne, Alveringem en Lo-Reninge soms gesuggereerd als zou de tijd daar stil zijn blijven staan. Zelfs in de hedendaagse literatuur wordt dat beeld bestendigd. (71) Die streek, beter gekend als Bachten de Kupe, ligt inderdaad wat excentrisch, achter de IJzer. De bijnaam voor die streek verwijst trouwens direct naar de bijzondere geografische ligging ervan. In het Middelnederlands heeft het woord *bachten* de betekenis van achter. We vinden die betekenis nog terug in de dorpsnaam Bachte-Maria-Lerne. Het Middelnederlandse woord *kupe* betekent kuip, maar ook het grondgebied van een gemeente of stad. (72)

We mogen evenmin voorbijgaan aan het in de wijde omgeving van Lokeren gekend begrip *Lokerse brand*. In het dialect van Kalken wordt de uitdrukking verklaard als een ongewassen zwarte huidvlek. (73) Iemand met *Lokerse brand* is een persoon die zich niet volledig schoon heeft gewassen en die dus nog zichtbare restanten vuil op zijn lichaam heeft. Die associatie is niet zo voor de hand liggend. In de Middelnederlandse uitdrukking *swart als een brant* wordt duidelijk gezinspeeld op een verbrandingsproces. In genoemde zegswijze is *brant* te begrijpen als een verkoold stuk hout. En houtskool kan inderdaad hardnekkige vlekken maken. Evenwel heeft in het Middelnederlands het woord *brant* ook de betekenis van een groot tweezijdig slagzwaard. Een betekenis die nog voortleeft in het hedendaags woord: *brandschoon*, een synoniem voor *kraaknet*. Het was met name van groot belang dat een zwaardvechter zijn wapen goed onderhield. Roest en verwaarlozing van het zwaard zouden de veiligheid van de zwaardvechter duur te staan kunnen komen bij een gevecht. Het schoonhouden van het zwaard kon dus van levensbelang zijn. *Lokerse brand* is in die geest een duidelijke spotternij met een ontoereikende en onzorgvuldige hygiëne. Het begrip *Lokerse brand* mag geenszins verward worden met de betekenis van uitslag of zweertjes in het gezicht, wat in het dagdagelijkse taalgebruik ook *brand* wordt genoemd.

Volledigheidshalve vermelden we ten slotte nog twee uitdrukkingen die verwijzen naar de ambachtelijke hoedenmakerij die in de loop van de achttiende eeuw in Lokeren sterk ontwikkelde. In 1752 telde Lokeren drie meester-hoedenmakers en in 1805 waren er al zes hoedenmakerijen actief. In 1834 produceerden zeven fabrieken al 19.500 vilten hoeden waarvoor niet minder dan 42.500 hazenpelsen werden ingevoerd, voornamelijk uit Saksen en Rusland. Na 1850 verzwakte de nijverheid en in 1876 verdween de hoedenmakerij volledig uit de stad. Alleen een voorbereidende activiteit bleef in Lokeren bestaan, met

(71) Hertmans, Stefan, Naar Merelbeke; p. 90.

(72) Verdam, J., Middelnederlands woordenboek.

(73) Van De Sompel, André - Vermeiren, Casimir - Sonnevile, Paul; Bijdrage tot de Kalkense dialectologie (eind 19e - eerste helft 20e eeuw); p. 28.

name de haarsnijderij die de grondstof leverde om vilten hoeden te maken. (74) De zegswijze *Dat past gelijk een lokerse hoed* betekent dat iets helemaal niet past. Van wie dronken langs de straat liep werd soms schertsend gezegd dat hij *een Lokerse hoed opheeft*. (75) Beide uitdrukkingen laten uitschijnen dat de Lokerse hoedenindustrie weinig kwaliteit afleverde. Nochtans is niets minder waar. De Lokerse hoeden, en dan voornamelijk de duurdere vilten hoeden gemaakt van hazenhaar of konijnenhaar, werden tot ver in het buitenland geëerd.

Ten slotte verdient het gezegde *Verkeerd lopen zoals de processie van Lokeren* gepaste aandacht. De uitdrukking slaat op iets dat of iemand die letterlijk de verkeerde richting uitgaat. De oorsprong van dat gezegde heeft rechtstreeks te maken met de tram van Lokeren. De gemeenteraad van Lokeren besprak in haar zitting van 1 maart 1887 voor het eerst de aanleg van een buurt-spoorweglijn naar Overmere. Pas elf jaar later, na vele onder-handelingen en pogingen, besloot de gemeenteraad van Lokeren in zitting van 1 oktober 1898 tot het aanleggen van die tramlijn. De discussie was toen bijzonder geanimeerd. Het protest van de landbouwers uit de wijken Heiende en Hillare was wel al geweken. Eerder dat jaar vreesden ze ervoor dat bij het passeren van de tram de paarden op hol zouden slaan en het vee opgeschrikt zou worden. Vooral de vrees voor een daling van de melkproductie en voor gewichtsverlies van het slachtvee bleek toch ongegrond.

Gemeenteraadslid H. Van Duyse opperde een ander heikel probleem: de tram zou via de Roomstraat rijden. Het gemeenteraadslid betoogde: *In heel België is er geen straat zo verraderlijk, zo smal en zo hinderlijk als de Roomstraat*. De straat was zo smal dat twee wagens elkaar niet konden kruisen en hij stelde de vraag wat het worden zou als zo'n log gevaarte als de stoomtram er razendsnel door zou zoeven. Overdrijven was het gemeenteraadslid Van Duyse blijkbaar niet vreemd. Volgens schepen Edouard Vanneste (1842 - 1922) zou de stoomtram in de Roomstraat niet sneller rijden dan een paard trekt. Op 14 november 1901 werd de lijn Overmere - Lokeren plechtig in gebruik genomen. Maar bij de bevolking zat de schrik voor de stoomtram er aanvankelijk toch wel in. Dat blijkt uit een lied dat ter gelegenheid van het carnavalsfeest van 1902 werd gezongen. (76) We laten daaruit een aantal markante verzen volgen:

Een dikke ijs'ren olifant
Is in de Roomstraat aangeland
Van verre kunt ge hem horen fluiten
Al is hij dan nog op den buiten
Maar ied'reen roept al: pas op gevaar
Den tram, den tram, die is nu daar
En alleman vlucht, 't zij groot of klein
Voor dienen zwarten, viezen pottafeir

(74) Pieters, Marcel; Bijdrage tot de geschiedenis van de haarsnijderij te Lokeren.

(75) Joos, Amaat; Waasch idioticon; p. 46 en 409.

(76) De Vos, Frans; Hoe de eerste tram te Lokeren kwam; p. 86.

En het bleef niet bij dat ene carnavalslied. Het traject van de processie die van oudsher langs de Kerkstraat vertrok en via de Roomstraat terugkeerde, werd in 1903 omgedraaid. De processiegangers vreesden blijkbaar dat de stoomtram in de staart van de processie in zou rijden en verkozen daarom de tram tegemoet te gaan. De processie volgde dus het aanvankelijke traject, maar dan in omgekeerde richting. De processie ging verkeerd.

Het woord *pottafair* verdient wellicht een woordje uitleg. Het is een spotnaam voor de rond-reizende ketellapper. ⁽⁷⁷⁾ Tijdens het rond-zwerven door stad en dorp kondigde de ketellapper zijn komst aan met de roep *pot à faire*, vertaald: ketel te maken. De samentrekking van die Franse koopmansroep leidde tot het dialectwoord *pottafeir*. Het is een vrij kleine stap om de spotnaam voor de ketellapper over te dragen op de stoomlocomotief, waarvan de rokende stoomketel niet onopgemerkt bleef.

2.9.Mendonk

Het landelijke en intieme Mendonk wordt net om zijn bescheiden grootte op de korrel genomen. In Zaffelare is nu nog deze uitdrukking gekend: *Mendonk, zeven huizen en een varkenskot*. Zeven huizen verwijst ondubbelzinnig naar de kleine dorpskom. Het spreekt voor zich dat het getal zeven hier geen exacte aanduiding is van het aantal woningen, maar wel wil aangeven dat het om niet veel huizen gaat. Het varkenskot is dan weer een aanduiding van de belangrijkste bedrijvigheid in Mendonk: landbouw. Wat in Zaffelare gezegd wordt van Mendonk wordt in de omgeving van Lokeren gezegd van Daknam, maar dan wel in deze vorm: *Daknam, hottentot, zeven huizen en een varkenskot*. ⁽⁷⁸⁾ De schimpnaam *Hottentot* slaat op de inwoners van Daknam. Hottentotten is de in oorsprong Nederlandse naam die gegeven is aan de Khoi-Khoin, een volk dat verspreid is over Angola, Namibië en Zuid-Afrika. ⁽⁷⁹⁾ Een Hottentotman wordt gemiddeld 1,60 meter groot, wat naar onze huidige normen vrij klein is. De scheldnaam *Hottentot* is dus niets minder dan een vergelijking van de lichaamslengte van de Khoi-Khoin met de grootte van het dorp Daknam. Zoals we reeds eerder konden vaststellen is ook in laatst-genoemde volkse zegswijze een rijm verwerkt.

Een andere in Zaffelare nog gehoorde uitdrukking duidt op het rustig kabbelende leven dat in Mendonk nog bestaat. Dat er in het dorp weinig spectaculairs gebeurt, is wel duidelijk af te leiden uit dit vers: *Mendonk, één werken en zes kijken*. Er zijn nog dorpen waarmee de draak wordt gestoken omdat ze een kleine oppervlakte hebben of waar weinig te gebeuren valt. Heel grappig is het verhaal over Bissegem. ⁽⁸⁰⁾ Tijdens een catechismusles stelde de pastoor deze vraag: Waar is God? Een knaap antwoordde: In de hemel, op de aarde

(77) Lievevrouw-Coopman, Lode-wijk; Gents woordenboek; p. 1121.

(78) Cornelissen, Jozef; o. c. , deel 2; p. 111.

(79) Khoi-Khoin betekent mensen van de mensen. Grote Winkler Prins Encyclopedie.

(80) Cornelissen, Jozef; o.c.; deel 2; p. 224 - 225.

en op alle plaatsen maar te Bissegem niet. Heel verwonderd vroeg de dorpsheerder waarom God in Bissegem niet aanwezig zou zijn. Die uitleg kwam er: omdat er te Bissegem geen plaats is.

Evenmin groot is Puivelde, een gehucht van Belsele. Maar het gehucht heeft wel een eigen kapel, gewijd aan Sint-Job. Als men het in het Land van Waas over een klein gebied heeft, wordt soms smalend gezegd: *Zo groot als Puivelde en de kapel.* ⁽⁸¹⁾ En om extra te onderstrepen dat het schimpen op de rug van kleine dorpskernen vrij verspreid en ingeburgerd is, halen we nog de volgende voorbeelden aan. *Te Massenhoven staan zeven huizen en een ovenbuur.* ⁽⁸²⁾ Een ovenbuur is een bakhuisje. *In Mespelare en in Sint-Job In 't Goor staan zeven huizen en een varkenskot, zoals in Mendonk en Daknam.* ⁽⁸³⁾ *In Wijshagen staan zeven huizen en een kerk, in Oosterweel drie huizen en een kasteel en in Rullekove staan zeven huizen, een barak en een kluis.* ⁽⁸⁴⁾ Oosterweel, of in het dialect Austruweel, was een dorp in de polders dat door de wet van 22 maart 1929 samen met Oorderen en Wilmarsdonk bij Antwerpen werd gevoegd. De drie dorpen werden opgeofferd voor de uitbreiding van de Antwerpse haven. Door de wet van 22 maart 1958 ondergingen Lillo, Berendrecht en Zandvliet hetzelfde lot. Dat zwaard van Damocles hangt thans boven het polderdorp Doel. Over de lotgevallen van die polderdorpen zonden de Belgische Radio en Televisie en de Katholieke Radio Omroep (Nederland) in 1997 trouwens een zesdelige televisieserie uit onder de naam: *Terug naar Oosterdonk, een contaminatie van Oosterweel en Wilmarsdonk.* ⁽⁸⁵⁾

2.10. Oudegem

Omstreeks het midden van de twintigste eeuw werd in Zeveneken nog deze uitdrukking gehoord: *Hij is van Agem van de beestenmarkt.* ⁽⁸⁶⁾ Agem is een dialectvorm voor Oudegem. Die verbuiging is vrij algemeen verspreid. Zelfs de inwoners van Oudegem hebben het over Agem. Jef Scheirs (1885 - 1960) speelde daarop handig in met zijn roman *De filosoof van Haagem.* ⁽⁸⁷⁾ Om wat te verdoezelen dat hij zijn geboortedorp als plaats van het gebeuren gebruikte, situeerde hij het verhaal in Haagem. Agem en Haagem worden in het dialect echter op dezelfde manier uitgesproken. In gebieden die in de eerste eeuwen van onze tijdrekening onder Romeinse invloed stonden, wordt in het dialect de letter 'h' aan het begin van een woord zelden of niet aangeblazen. Dat is onder andere het geval in de Romaanse talen zoals het Frans, het Italiaans en het Spaans maar ook in het Nederlandstalig gebied onder de Grote Rivieren. ⁽⁸⁸⁾ De grote kermis van Oudegem valt op de eerste zondag van september en wordt op dinsdag gevolgd door een jaarmarkt. Tijdens die jaarmarkten werden, en dat was zeker al het geval in 1923, geldprijzen gegeven voor paarden, vee en biggen. ⁽⁸⁹⁾ De reputatie van die markt werd in onze contreien niet bij-

(81) Joos, Amaat; Waasch idioticon; p. 268.

(82) Cornelissen, Jozef; o.c.; deel 1; p. 154.

(83) Cornelissen, Jozef; o.c.; deel 1; p. 165 en deel 2; p. 137.

(84) Cornelissen, Jozef; o.c.; deel 1; p. 137 en deel 2; p. 328 en p. 321.

(85) Scenario; Guido Van Meir, regie: Frank Van Passel.

(86) Van De Vijver, Ferdi; Spreuken, gezegden, rijmpjes, liedjes en vertellingen. Uit de Ledegouw; p. 4. en ook Van De Vijver, Ferdi; Volksspreuken en volksgezegden uit Zeveneken betreffende steden en dorpen; p. 159.

(87) Het eerste deel van De filosoof van Haagem werd gepubliceerd in 1928. Het tweede deel verscheen in 1932.

(88) Het betreft dus het huidige Vlaanderen, Zeeuws-Vlaanderen en de Nederlandse provincies Noord-Brabant en Limburg.

(89) Stroobants, Aimé; Markten te Dendermonde; p. 28 - 29.

zonder hoog aangeslagen aangezien die met gierigheid werd vereenzelvigd, wat meteen ook de betekenis van de uitdrukking weergeeft. Het is niet duidelijk of die gierigheid betrekking had op het prijzengeld dan wel op de veehandelaars zelf.

2.11. Sinaai

Als antwoord op de vraag *hoe gaat het met u?* wordt nog heel vaak dit antwoord gehoord: *Mager en taai, zoals de bokken van Snaai.* ⁽⁹⁰⁾ Met Snaai, in het dialect van Lochristi eerder als snoua uitgesproken, wordt Sinaai bedoeld. De uitdrukking betekent zoveel als: het gaat goed. Soms wordt de zegswijze bewust grappig gebruikt, zeker wanneer iemand die een beetje overgewicht heeft die zinswende uitspreekt. In de omgeving van Westrozebeke treffen we een gelijkaardige vraagstelling aan. Op de vraag: *Hoe is't?* wordt er geantwoord: *'t Is Roosbeke.* ⁽⁹¹⁾ Een niet mis te verstane vingerwijzing naar het gezegde rozengeur en maneschijn. Beide begrippen van die uitdrukking, die waarschijnlijk in de romantiek is ontstaan, symboliseren een toestand van gelukzaligheid die meestal niet van permanente duur is. Een oudere variant van die zegswijze heeft het over rozengeuren en dauwdropjes. ⁽⁹²⁾ De schimpnaam *Bokken* slaat op de inwoners van Sinaai. Die bijnaam is niet overal in gebruik. In het begin van de twintigste eeuw werd de schimpnaam *Muttens* meer gehoord. ⁽⁹³⁾ Die bijnaam houdt verband met de aanwezigheid van kalver-kooplieden in de gemeente. Nog twee andere spotnamen *Schinkeleters* en *Snaaise schinkels* verwijzen naar de activiteiten van veehandelaars in Sinaai. Meer nog, de veekooplui werden vroeger zelfs in een spotrijm gehegeld:

Snaaise schinkel
Trekt maar op met heel uw winkel
Naar markten en wegen
Door nat en regen
Om wat stuiverkes te pakken
Vlooiën met zakken
Luizen met hopen
Die komt ge naar Puivelde verkopen. ⁽⁹⁴⁾

Dit rijm maakt duidelijk dat het beroep van veekoopman, niet altijd rozengeur en maneschijn opleverde. Er is niet alleen het weer dat getrotseerd moest worden, bovendien was het loon soms benedenmaats. Dat de veehandelaren als armoedzaaiers werden nagewezen blijkt uit de verwijzing naar vlooiën en luizen. De associatie van lager ingeschatte bevolkingsgroepen met ongedierte is niet alleen in het Land van Waas gekend. We staven dit door drie andere spotrijmen. We vermelden dat gelijkaardige spotternijen ook gekend zijn voor Denderhoutem, Denderleeuw, Hotond, Kwaremont, Nederename en Zingem. Opvallend is dat de laatste drie verzen een zeer grote overeenkomst hebben.

(90) Ook opgetekend door Van De Vijver, Ferdi; *Spreuken, gezegden, rijmpjes, liedjes en vertellingen*. Uit de Ledegouw; p. 4.

(91) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 1; p. 221.

(92) Van Dale *Idioomwoordenboek*; p. 721.

(93) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 2; p. 145 - 146.

(94) Joos, Amaat; *Waesche idiotiemen*; p. 604.

Vijfse brakken
 Loizen mee zakken
 Vlooiën mee hopen
 Ge komt z'al naar Zulte verkopen. ⁽⁹⁵⁾

Sint-Denijssche brakken
 Luizekazakken
 Ze komen met hopen
 Om Kooigem te kopen. ⁽⁹⁶⁾

Lauwsche teerzen
 Huizen lijk veerzen
 Vlooiën met hopen
 Ge komt ze naar X verkopen ⁽⁹⁷⁾

Het eerste schimpvers treft de schoolgaande jeugd uit de wijk Kapelhoek in Zulte. Die kinderen liepen school in het meer nabijgelegen Sint-Eloois-Vijve. In het dialect wordt die gemeentenaam verkort tot Vijve, wat de vermelding Vijfse in het eerste vers van het spotrijm verklaart. Als de kinderen uit de Kapelhoek in het dorp van Zulte werden opgemerkt, werden ze door de dorps-jeugd als ongedierte onthaald. In het tweede spotrijm worden de bewoners van Sint-Denijs als armoedzaaiers uitgescholden. Er wordt bovendien een duidelijk onderscheid gemaakt tussen het arme Sint-Denijs en het rijke Kooigem. Die tegenstelling treffen we ook aan in een spotrijm dat in Rollegem over de tongen rolde en gelijkaardig is aan de drie hiervoor opgenomen rijmen. De laatste twee verzen ervan luiden: *rijk Kooigem, arm Spiere*. ⁽⁹⁸⁾

We herkennen in de rijmen duidelijk de bijtende luizen en vlooiën. Cornelissen is van oordeel dat ook brakken ongewenste insecten zijn; meer precies grote, vrij agressieve bruine mieren met een zeer pijnlijke beet, wiens eieren voedsel vormen voor nachtegalen en leeuweriken. ⁽⁹⁹⁾ *Volgens Cornelissen zijn die insecten in de bosrijke gebieden van Beersel in het arrondissement Mechelen, actief. Onzes inziens houdt die verklaring geen steek. In het Middelnederlands, het huidige Nederlands en in diverse Vlaamse dialecten worden met brakken speurhonden of jachthonden bedoeld.* ⁽¹⁰⁰⁾ *Het zijn kortharige jachthonden met afhangende oren en een stompe kop. Al naar gelang van de kleur en de tekening van de pels worden verschillende rassen onderscheiden.*

Brak heeft ook een tweede, minder vleiende betekenis: een deugniet, iemand die onbesuisd te werk gaat, een achterbaks iemand. Die betekenis herkennen we ook in het Franse woord bracqué: onbezonnen, niet goed snik. Een spot-vers dat de bewoners van Lauwe nageroepen werd, versterkt de hypothese dat met het woord brakken wel degelijk

(95) Willemijns, Fred - Van Quickelberghe, Daniël; Spreuken en gezegden uit onze streek; p. 169.

(96) Cornelissen, Jozef; deel 2; p. 242.

(97) Cornelissen, Jozef; deel 2; p. 236.

(98) Cornelissen, Jozef; deel 2; p. 241.

(99) Cornelissen, Jozef; deel 1; p. 173 en deel 2; p. 155.

(100) Zie: Middelnederlandsch handwoordenboek, Van Dale groot woordenboek der Nederlandse taal, het Gents woordenboek en het Zuid-Oostvlaandersch idioticon.

deugnieten of nietsnutten bedoeld worden. Er is de analogie met het dialectwoord *teerzen* dat zoveel betekent als: gierigaard, dwazerik. We onderstrepen dat het woord *teers* een betekenis-verschuiving onderging. In het Middelnederlands is *teers* een synoniem voor mannelijk uitwendig geslachtsdeel. Het gebruik zelf is niet echt gewijzigd. Ook in het hedendaags taalgebruik wordt het mannelijk geslachtsdeel aangewend om verwensingen aan iemands adres te schreeuwen. In de volkstaal wordt een sullige, saaie of domme kerel niet zelden *een kloot van een vent genoemd*.

In het Eekloos en het Brabants dialect is brakken een ander woord voor kinderen. Ondeugende kinderen werden in Eeklo vermaand met de uitdrukking *stoute brakken*.⁽¹⁰¹⁾ Die scheldnaam bleef niet alleen voor deugnieten voorbehouden. Gezien hun vechtlustige reputatie kregen de inwoners van Oelegem de bijnaam *Oelegemse brakken* toegemeten.⁽¹⁰²⁾ Datzelfde lot is ook de bewoners van Kassel beschoren. In de vijftiende-eeuwse tekst *De Properheden van Vlaenderen* worden de Kasselaars nog *Vechters* geheten. Sanderus poneert dat die bijnaam is afgeleid van de overlevering dat de Kasselaars altijd in de voorste gelederen van de strijd te vinden waren. Ook voor Kassel trad een verschuiving in de scheldnaam op: van *vechters* naar *braken*. De betekenis van die bijnaam ontsnapt Cornelissen helemaal.⁽¹⁰³⁾ Onzes inziens is de verklaring naar analogie met Oelegem plausibel. De vechtlust van dorpelingen uit het dorp in de provincie Antwerpen wordt geassocieerd met brakken. Diezelfde gedachtegang kan ook voor Kassel gemaakt worden. Onze these dat met brakken inderdaad schorremorrie, een ratjetoe of schorem wordt bedoeld, kan ook afgeleid worden uit het volgende schimpvers dat in Poeke werd gericht aan de inwoners van Lotenhulle:

De luette brakken zijn erweetzakken	(De brakken van Lotenhulle zijn erwtzakken)
Ge moet ze duuzend keren in d'helle doppe	(Je moet ze duizend maal in de hel onderdompelen)
En ze alover de kerke dzjakken	(En ze over de kerk gooien)
Luizen en vleuien kunde ze nie verkuepen	(Luizen en vlooiën kun je ze niet verkopen)
Loatse luepen. ⁽¹⁰⁴⁾	(Laat ze lopen).

Dit schimpvers laat weinig positiefs horen over de Lotenhullenaars. Ze worden vergeleken met grote plompe zakken, die weinig of niet voor verbetering vatbaar zijn. Zelfs een lang verblijf in de hel is blijkbaar nog onvoldoende om loutering te verkrijgen, dan nog moeten ze over de kerk, in deze te interpreteren als metafoor voor het juiste pad en een goede leefwijze, gegooid worden. Ook over hun voorkomen wei-

(101) Pynckels, Karel - De Baets, Jozef; Eekloos dialectwoordenboek; p. 49.

(102) Cornelissen, Jozef; deel 1; p. 155.

(103) Cornelissen, Jozef; deel 1; p. 255.

(104) Strobbe, Arnold; Lotenhulle in woord en beeld. Tussen gisteren en vandaag; p. 6.

nig goeds. De bewering dat je er geen ongedierte aan kunt verkopen, insinueert dat ze er zelf al van verzadigd zijn. De conclusie van de Poekenaars is dus vrij kordaat: laat ze lopen, dus hen mijden en geen contact zoeken. Volledigheidshalve melden we dat Lotenhulle zich evenmin onbetuigd toonde en zich laatdunkend uitliet over andere gemeenten. We nemen het kwestieuze schimpvers hierna op en verduidelijken meteen dat ook die vorm van spotternij vele varianten en een ruime verspreiding kende.

Vinkt stinkt	Het hoveerdige Oordegem
Meigem blinkt	Het prachtige Massemen
Lotenhulle draagt den gouden ring	Het rijke Westrem
En Poesele is een hondenkot. ⁽¹⁰⁵⁾	En het plattebeurze Bavegem. ⁽¹⁰⁶⁾

Maar keren we nu nog even terug naar Sinaai. Ofschoon als spotnaam bedoeld, werd de bijnaam *Schinkels* door het plaatselijk theatergezelschap in de tweede helft van de achttiende eeuw als roepnaam aangevend. Genoemd gezelschap trad in 1769 en in 1784 op onder de naam: *Sinay's vorte schinkels*. Een naam die niet direct het beeld oproept van ernstige of kwaliteitsstukken. Dergelijke schampere namen werden in Sinaai blijkbaar op prijs gesteld. In 1798 trad in Belsele een vereniging op die zich *De bende van de commune van Sinay* noemde. ⁽¹⁰⁷⁾

2.12. Sleidinge

Van iemand die een slag van de molen had gekregen wordt in Zeveneken soms gezegd: *hij komt van Sleidinge*, of in het dialect Sleine. De verwijzing naar Sleidinge heeft te maken met de instellingen voor geesteszieken die daar zijn opgericht. Uit dankbaarheid voor de zorgen die haar geesteszieke echtgenoot genoot schonk Melanie de Seille in 1878 haar eigendom aan de broeders van Sint-Jan-De Deo in Gent. In 1881, na haar overlijden, werd haar woonplaats omgebouwd tot bijhuis om er oude en ziekelijke mannen, maar ook gezonde mannen op zoek naar stilte en eenzaamheid, op te nemen. Een jaar later richtten de Dochters van het Kind Jezus een vrouwenafdeling op, die in 1950 de naam Mater Dei aannam. In de inrichtingen werd op het einde van de negentiende eeuw de Kneippmethode geïntroduceerd, een hydrotherapie op basis van de prikkelende werking van koud water. Vandaar dat in de volksmond van Sleidinge die psychiatrische centra *De Knip* worden genoemd. ⁽¹⁰⁸⁾ De Kneippmethode is genoemd naar pastoor Sebastian Anton Kneipp (1821 - 1897) die een natuurgeneeswijze ontwikkelde die vooral werd toegepast bij hart- en vaatziekten en bij vegetatieve en nerveuze functiestoornissen.

(105) Strobbe, Arnold; o. c.; p. 6.

(106) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 1; p. 140.

(107) Braekman, Willy L.; Spel en kwel in vroeger tijd; p. 77.

(108) De Wildeman, Joris; Een straat zonder einde: de Weststraat van Sleidinge.; p. 29 - 31.

2.13. Waasmunster

Op het grensgebied van Waasmunster, Belsele en Sinaai bevindt zich de wijk Duizend Appels. In de volksmond van het Land van Waas en in Lochristi wordt die buurt vaak anders genoemd, namelijk de *Warme landen*. Zulks heeft niets te maken met een bijzonder microklimaat dat er heerst, maar wel met de concentratie van bordelen die zich in de omgeving bevinden. De relatie tussen warm of heet en seksuele opwinding wordt al eeuwenlang gelegd. Het Middelnederlandse woord *heetmoedig* getuigt daarvan. ⁽¹⁰⁹⁾ Het betekent zoveel als aan driften ten prooi gevallen zijn. Er is ook de thans in onbruik geraakte uitdrukking luidt: *Ergens heet op zijn*. Die zegswijze staat voor: een sterke begeerte hebben naar iets. Meer vertrouwd in onze oren klinkt het gezegde: *Heet bloed hebben* waarmee bedoeld wordt dat iemand vurig of hartstochtelijk is. En helemaal ingeburgerd is de omschrijving: *een hete meid of een hete bok*. In beide gevallen gaat het om iemand die wulps of hitsig is. Gezien de aard van de diensten die in de bordelen worden aangeboden, ligt de bijnaam *Warme landen* voor de wijk Duizend Appels inderdaad voor de hand. De bijnaam *Warme landen* is niet alleen in het Land van Waas gekend. Ook in het Meetjesland, meer bepaald in Eeklo, kende men *Warme landen*. Tot omstreeks het einde van de twintigste eeuw waren in de wijk Balgerhoeke, langs de Brugse Steenweg, een aantal huisjes van plezier geconcentreerd.

2.14. Wachtebeke

De naam van de gemeente inspireert de inwoners van de regio tot een leuke woordspeling: wacht een beetje. Ongeduldige mensen werden soms tot kalmte aangemaand door de uitdrukking: *Wacht-een-beetje is ook een dorp*. ⁽¹¹⁰⁾ Bovendien wordt de gemeentenaam graag aangegrepen om de spot te drijven met jongelui die moeilijk of niet aan een lief geraken. Over die naar een partner zoekende jongeren wordt al smalend gezegd dat *zijn of haar lief in Wachtebeke woont*. ⁽¹¹¹⁾ Die uitdrukking was in het begin van de twintigste eeuw al gekend en wordt ook nu nog altijd gehoord. Ook andere plaatsnamen leiden tot voor de hand liggende woorspelingen. We hadden het al over Bottelare, waarvan gezegd werd dat de inwoners bot, niet vriendelijk zouden zijn. We melden hier ook de woordspeling op Waregem. Een leugenaar wordt soms aangeduid als: *Hij is van Waregem*. ⁽¹¹²⁾

2.15. Zaffelare

Bij de bespreking van de schimpenamen voor de inwoners van Zaffelare, meer bepaald bij de behandeling van de spotnaam *Botzakken*, hebben we al aangeduid dat in Zeveneken gezinspeeld werd op de veronderstelde onbeleefdheid van de Zaffelarenaren. Als het eten werd opgediend zei men in Zeveneken soms deze uitdrukking: *'T staat dare, zeggen de boeren van Zaffelare*.

(109) Verdam, J.; Middelnederlandsch handwoordenboek.

(110) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 2; p. 47.

(111) De Cock, Alfons; Spreekwoorden en zegswijzen over de vrouwen, de liefde en het huwelijk, p. 114.

(112) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 1; p. 244.

2.16. Zeveneken

Een uitdrukking die nu niet meer gekend is, luidt: *Hij of zij is van Zeveneken*. Dat gezegde werd in het begin van de twintigste eeuw in het Land van Waas en in de omgeving van Gent opgetekend. ⁽¹¹³⁾ In het eerste hoofdstuk, bij de bespreking van de spotnaam voor de inwoners van Zeveneken, is reeds de betekenis van die uitdrukking uitgelegd, met name dat het iemand betreft die er maar bleekjes uitziet. Een bleek uiterlijk hebben werd niet alleen in verband gebracht met Zeveneken. Ook de inwoners van Atrecht (Arras), Deerlijk, Ieper, Kortrijk, Nazareth en Wulpen wekten de indruk er maar mager en bleekjes bij te lopen. De uitdrukking: *Hij komt van Deerlijk* wordt gezegd van iemand die er deerlijk uit ziet. ⁽¹¹⁴⁾ Er is hier duidelijk een woordspeling aan de orde. Deerlijk is niet alleen de gemeentenaam, het woord betekent ook: zwak, ziekelijk. Ook voor Wachtebeke stippen we een vergelijkbare woordspeling aan.

Lichaamskenmerken als bleek en mager komen in schimpverzen vaker samen voor, waarbij geduid wordt op een wankele gezondheid. De volgende zegswijzen onderstrepen dat voldoende. *Mager en deerlijk gelijk ons here van Wulpen; Hij ziet er zo mager uit als de dood van Atrecht*. Laatstgenoemde zinswende werd in West-Vlaanderen ook gezegd van Nazareth, Kortrijk en van Ieper. Voor laatstgenoemde stad zijn er ook varianten opgetekend, meer bepaald: *Zo bleek als de dood van Ieper* of *Hij is zo deerlijk als de dood van Ieper*. Het is verleidelijk de band tussen dood en Ieper te verklaren door de pestepidemie die de stad in 1349 trof. Het komt ons voor dat de verklaring niet volledig sluitend is. Trouwens de pest woedde niet alleen in de stad Ieper. Er is onzes inziens nog een andere invalshoek. In de Europese context beschouwd vallen twee elementen op. Enerzijds is het gezegde over Ieper gekend tot in Duitsland en Friesland. ⁽¹¹⁵⁾ Anderzijds zijn er vergelijkbare uitdrukkingen gekend, bijvoorbeeld met betrekking tot de Zwitserse stad Bazel. In laatstgenoemd geval is er een verband te trekken met de dodendansen die er in de vijftiende eeuw werden geschilderd, na het uitbreken van een pestepidemie. De dodendans is een voorstelling van de macht van de dood op de mens. Daarbij dansen vrouwen en mannen van alle standen en van verschillende leeftijd samen met figuren die de dood symboliseren. Het thema van de dodendans ontstond in Frankrijk, in de tweede helft van de veertiende eeuw en werd nadien een populair onderwerp in de Europese literatuur en beeldende kunst, later ook in de muziek. Dat thema werd ook in retabels uitgebeeld. Zo is de dood als een geraamte voorgesteld op het oudste tabernakel van het hoofdaltaar van de kapel van de Gulden Sporen, in Kortrijk.

De bijnaam van de Zevenekenaars is nog vrij goed gekend. Zeker nog tot het midden van de twintigste eeuw werd die bijnaam in de mond

(113) De Raadt, J.-Th.; *Les sobriquets des communes belges*; p. 424

(114) Teirlinck, Isidoor; *Zuid-Oostvlaandersch idioticon*; deel 1 p. 253.

(115) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 2; p. 211 - 212.

genomen als iemand aan een Zevenekenaar vroeg waar hij vandaan kwam. Het antwoord luidde: *'k Ben ne katoenpletser van Zeveneken waar de katten door de vuisters zeken.* ⁽¹¹⁶⁾ Vandaag de dag is het gezegde nog in de ruime omgeving van Zeveneken goed gekend, wel onder deze vorm: *Zeveneken, waar de katten door de vensters zeken.* Van die zegswijze bestaat een tweede versie, die in Meerdonk is opgetekend: *Zeveneken, waar de boerkes door de vensters zeken.* ⁽¹¹⁷⁾ Het schimprijm toont duidelijk aan dat volkshumor het niet nauw neemt met een geschaafd taalgebruik. Het werkwoord *zeken* is de dialectvorm voor minder geladen synoniemen als *wateren*, *urineren*. Het dialectwoord heeft wel het voordeel dat het rijmt op *Zeveneken*. Hetzelfde geldt voor een in vele opzichten vergelijkbaar schimpvers dat in de streek van Tielt is gekend: *Wakken, waar ze stront aan de muren plakken.* We stellen opnieuw vast dat in volksgezegden het rijm geliefd is. Hetzelfde geldt voor de woordspelingen. *Zeveneken* en *zeken* rijmen niet alleen op elkaar, maar hebben dezelfde begin- en eindlettergreep. Die vrij verspreide uitdrukking wordt op haar beurt opnieuw een onderwerp van humor. In Belsele is de volgende variant gehoord. Iemand wordt de vraag gesteld: *Zeveneken, waar de katten op de muren ... ?* Spontaan wordt daaropgeantwoord: *zeken*. Het antwoord blijkt fout te zijn; *lopen* is het correcte antwoord. De katten lopen er zoals overal elders gewoon op de muren.

Een andere woordspeling met betrekking tot de plaatsnaam *Zeveneken* is nog goed verspreid in het Gentse en in het Meetjesland. In Assenede en Watervliet wordt *Zeveneken* soms verbasterd tot *Evenzeken*. Ook in Gent noteerden we die woordspeling. Door de verplaatsing van de beginletter-*z* naar het midden van het woord krijgen we een heel andere betekenis die niettemin bijzonder goed aansluit op het hiervoor aangehaalde volksgezegde. Ten slotte vermelden we nog dat in het dialect van het Land van Waas het woord *zevenzeker* gekend is. Het woord is een spotnaam voor een vitter, voor iemand die op alles en nog wat iets heeft aan te merken. ⁽¹¹⁸⁾ Niettemin blijft onduidelijkheid bestaan over het verband tussen de urinerende katten en de vensters in *Zeveneken*.

Nog een uitdrukking waarvoor de verklaring duister blijft is de volgende: *Zeven gedobbelde twijndraden rond Zeveneeks kerkhof.* De twijndraad verwijst naar textielnijverheid en in dit geval naar de kantnijverheid in het bijzonder. Die kantnijverheid heeft in *Zeveneken* trouwens een stevige reputatie uitgebouwd. De kwijnende huisnijverheid ligt daaraan mede ten grondslag. Als gevolg van de toenemende industrialisatie werd het thuisweven of het thuisspinnen hoe langer hoe minder lonend. Een goed alternatief werd gevonden in de kantnijverheid. Op initiatief van pastoor Augustinus Vermeulen (1802 - 1858) verrees naast de pastorie in 1843 een kantschool. ⁽¹¹⁹⁾ De eerste

(116) Van De Vijver, Ferdi; Spreuken, gezegden, rijmpjes, liedjes en vertellingen. Uit de Ledegouw; p. 9. Het woord *vuisters* is het dialectwoord voor *vensters*.

(117) De Brouwer, Hedwig; Volkse rijmen en zegswijzen uit het Waasland, p. 63.

Het woord *zeken* is het dialectwoord voor *zijken*.

(118) Joos, Amaat; Waasch idioticon; p. 761.

(119) Augustinus Vermeulen werd na functies in Sas van Gent, Stekene en Lede op 25 juni 1839 aangesteld als pastoor van Zeveneken. Hij overleed er op 7 oktober 1858.

trouwens op het grondgebied van het huidige Lochristi. In Lochristi zelf richtte pastoor Joannes Leirens (1785 -1858) in 1844 een kantschool op, meer precies in de voormalige pastorie naast de kerk. ⁽¹²⁰⁾ Datzelfde jaar openden de deuren van de kantschool in Destelbergen, waarvan Beervelde toen afhankelijk was. Een jaar later stichtten de Zusters van Liefde in Zaffelare een kantschool. In Zeveneken zou de kantnijverheid trouwens langer standhouden dan in de overige deelgemeenten van Lochristi. Uiteindelijk viel omstreeks 1918 het doek over de Zeveneekse kantschool. ⁽¹²¹⁾

Zeveneken Hoekstraat: pastorie en kantschool (met torentje).
Begin 20e eeuw

Er werd in Zeveneken voornamelijk Beverse kant geklost. Dat is een variante van de Rijselse kant en had grote bloemenmotieven als kenmerk. Zowel de keuze voor Beverse kant en de verwantschap ervan met de kant uit Rijsel spruit voort uit de florissante kanthandel die in Beveren openbloeide. De onderwijzer Eugeen Van Migem (1808 - 1849) wordt algemeen beschouwd als de vader van die Beverse kantnijverheid. Door zijn huwelijk, in 1833, met Julie Collier, dochter van een vermaard kanthandelaar uit Rijsel, raakte hij actief betrokken in de kanthandel. Hun zoon Emile-Philippe en kleinzoon Emile-Pierre zouden trouwens de kanthandel voort-zetten. De actieradius van de familie strekte zeer ver. Naast de naburige kantscholen van Vrasene en Nieuwkerken werkten ook de kantscholen van Geel en Leuven voor de familie. Het werk van de kantwerksters van Zeveneken werd steevast door de Beverse kanthandelaren opgekocht. De Beverse kant was in Nederland zeer gegeerd.

Omstreeks 1915 deed in Zeveneken de naaldkant zijn intrede, meer bepaald de Lierse kant. De kantscholen hadden een meervoudig doel. Door de industrialisatie en door de misoogsten van de aardappelteelt in het begin van de jaren 1840, werd de noodzaak scherper aanvoeld om een andere vorm van bij-komende broodwinning te zoeken. De kantschool bood die mogelijkheid. Meisjes vanaf de leeftijd van zes jaar konden in de kantschool van Zeveneken ingeschreven worden. De verloning was afhankelijk van de kwaliteit van het geleverde werk. In de kantschool werd ook aandacht besteed aan onderwijs, niet alleen aan het godsdienstonderricht maar ook aan lezen, spellen en rekenen. Naast een gebed van de kantwerksters is er nog een rijm bewaard gebleven. ⁽¹²²⁾ De kantwerksters zongen het tijdens het klossen:

Donkere wolken, verdrijft van mij
 Heilige Clara, verlicht mij
 Da'k mijn spelleken zie te werken
 Ieder spelleken dat ik steke
 is vermindering van de weke
 ieder vlagje dat ik make
 is vermindering van mijn take

Het is aannemelijk dat de zinswende *Zeven gedobbelde twijndraden rond Zeveneeks kerkhof* als een woordspel moet beschouwd worden zonder er een diepere betekenis in te zoeken. Een vergelijking met een andere uitdrukking kan ons dan aan de andere kant weer op weg zetten om toch een element van betekenisgeving te vinden. We verwijzen in dat verband naar het gezegde: *U met een twijndraad laten leiden*. ⁽¹²³⁾ Die zegswijze betekent: in alles gehoorzaam zijn, volgzaam zijn, zich gemakkelijk met iets laten meeslepen. Maar zelfs dan blijft het onduidelijk waarom iemand zich rond het kerkhof van Zeveneken zou laten leiden.

Misschien moeten we toch een verklaring in het bijgeloof of het occulte zoeken. Tal van volksverhalen hebben het over een draad als bijzonder teken. Zo zou een rode of asgrouwe zijden draad in Alseberg, Dadizele, Hakendover, Laken, Lebbeke, Lombeek, Mechelen, Mesen, Nazareth, Nieuwkerke, Pulderbos en Werchter de plaats hebben aangeduid waar een kerk gebouwd moest worden. ⁽¹²⁴⁾ In Rosendaal zouden ossen die in een met een roodzijden draad omgordte weide stonden, allemaal wit zijn geworden. En op de Goudberg bij Westrozebeke zou een roodzijden draad voor het leger van Bruggelingen en Lodewijk van Male (1330 - 1384) de plaats hebben gemarkeerd waar ze best stelling konden nemen tegen de Gentse troepen, aangevoerd door de Filips Van Artevelde (1340 - 1382). Laatstgenoemde sneuvelde bij die slag op 27 november 1382 en de Gentenaars werden verslagen. Zo zou de sterkte van een twijndraad

(120) Joannes Leirens werd op 1 mei 1820 aangesteld als pastoor van Lochristi. Hij overleed er op 6 maart 1858.

(121) Vervaet, Bert; De kantschool en de kantwerksters van Zeveneken.

(122) Van De Vijver, Ferdi; Uit het repertorium van de kantwerksters.

(123) Joos, Amaat; Waasch idioticon.

(124) Ter Laan, K.; Folkloristisch woordenboek van Nederland en Vlaams België; p. 324.

ook van groot nut zijn voor het weren van kwaadwillige krachten. Die aan de twijndraad toegeschreven krachtige eigenschap komt trouwens tot uiting in sagen en legendes zoals in het volgende op 12 oktober 1981 opgetekende verhaal. ⁽¹²⁵⁾ In de Karnemelkpolder, in Koewacht (Nederland), had landbouwster Jozefien Van Hecke problemen met een jong kalf dat niet meer op zijn poten kon staan. Er werd voor gekozen het dier te slachten. Maar de slager weigerde en gaf de raad naar de paters van Dendermonde te gaan. Bedoeld wordt de Sint-Petrus en Sint-Paulusabdij, een benedictijnenabdij die op initiatief van pater Veremundus D'Haens in 1837 in het voormalige Kapucijnenklooster van Dendermonde werd gesticht. Marie Picavet, de moeder van de boerin, gaf gevolg aan die raad. Daar hoorde zij dat ze te veel het hek open lieten staan waardoor ze – de kwade krachten – op het erf kwamen. Om dat te verhinderen werd haar geadviseerd het erf af te spannen, al was het maar met een twijndraad. Voorts werd zout en brood meegegeven en de negende dag was het kalf genezen. Vandaag de dag leeft in Dendermonde nog altijd een gebruik dat zich bevindt op het snijpunt van volksgeloof en godsdienstbeleving. In de collegiale Onze-Lieve-Vrouwekerk worden bij het beeld van Sint-Quintinus (? - 287) zeer geregeld nagels aangetroffen, als offergave of als ex-voto voor genezing van aandoeningen aan de nagels of nagelriemen. ⁽¹²⁶⁾

Evenzeer plausibel is dat de uitdrukking *Zeven gedobbelde twijndraden rond Zeveneeks kerkhof* eerder als een nepantiek verschijnsel aangeduid behoort te worden. Het gezegde werd omstreeks 1940 door Ferdi Van De Vijver opgetekend. Op een vraag in *Volkskundige Kroniek* in 1997 met betrekking tot de betekenisverklaring van dat gezegde kwam geen reactie. We merken op dat van die zegswijze door ons geen andere schriftelijke vermelding is aangetroffen. Bovendien is die uitdrukking ook binnen de orale traditie van Zeveneken nauwelijks gekend. Die elementen versterken de these dat we hier te maken hebben met een nepantieke uitdrukking.

Graag komen we toch nog even terug op het kantwerksterslied en meer bepaald op het tweede vers. Daarin wordt uitdrukkelijk verwezen naar de heilige Clara van Assisi (1194 - 1253). ⁽¹²⁷⁾ Zij was de eerste volgeling van Sint-Franciscus van Assisi (1181/1182 - 1226) en stichtte in 1212 de orde van de Clarissen, ook wel de tweede orde van de Heilige Franciscus genoemd. Gedurende meer dan veertig jaar was zij abdis van het klooster in San Damiano. Volgens de legende werden Saracenen die het klooster wilden veroveren tijdens het beklimmen van de kloostermuren blind en stortten vervolgens naar beneden. Gewapend met een ciborie in de hand verjoeg Clara de aanvallers. ⁽¹²⁸⁾ Haar naam Chiara betekent in het Italiaans zoveel als helder, licht. Op die gronden wordt de op 15 augustus 1255 heilig verklaarde

(125) Hoebeke, G.; *Kom binn'n er zet aa bij*; p. 120.

(126) Sint-Quintinus kwam naar de later naar hem genoemde stad Saint-Quentin om er het katholieke geloof te prediken. In 287 werd hij in die stad gemarteld en gedood. Zijn lichaam werd in de Somme geworpen.

(127) Clara van Assisi is in de Santa Chiara-kerk in Assisi opgebaard in een glazen schrijn.

(128) Jöckle, Clemens; *Heiligen van alle tijden. Levens. Legendes. Iconografie*; p. 109 - 110.

Clara van Assisi aanroepen als beschermheilige voor oogziekten. Zij is de patrones van de blinden, van de glasblazers en de glasschilders maar ook van de wasvrouwen, de borduursters en de kantwerksters. ⁽¹²⁹⁾ Op die verering is het tweede vers een duidelijke toespeling. Het kan toeval zijn, toch is het merkwaardig dat de klassieke muziekzender van de Vlaamse Radio en Televisie, de voormalige Radio 3, zich in 2000 hervormde tot Klara. Een afkorting van klassieke radio. Niettemin blijft het een leuk gegeven dat paus Pius XII (1876 - 1958), naar aanleiding van een aan de heilige Clara toegeschreven visioen, haar ook uitriep tot patrones van de televisie. ⁽¹³⁰⁾

Tot slot vermelden we nog de volgende uitdrukking die we in 2001 in Lokeren optekenden: *Had Lokeren niet gescheten, Zeveneken had geen eten*. Die zegswijze duidt op een zekere afhankelijkheid van Zeveneken, dat dankzij de barmhartigheid van Lokeren een nood kon lenigen. Die uitdrukking heeft alvast een toon van superioriteit, wat de bijnaam van de Lokeraars – *Souvereinen* – zou bevestigen. Onzes inziens behoort die uitdrukking eerder tot de beotiana, de verzonnen schimprijmen. In Lokeren wordt trouwens hetzelfde gezegd over Zele en meer precies over Zele - Heikant. En er is meer. In Hijfte wordt op een gelijkaardige manier gereageerd als iemand uit Lochristi de schimpnaam *Hijfteschijters uitspreekt: Had Hijfte niet gescheten, Lo had geen eten* luidt dan het antwoord. In Sint-Kruis-Winkel en in Zaffelare is nog steeds een spotrijm gekend waarvan de laatste verzen luiden: *Had Winkel niet gescheten, geheel Mendonk had geen eten*. Dit spotrijm bespreken we uitvoeriger in het volgende hoofdstuk. Toch trekken we hier al de aandacht op het verband tussen Sint-Kruis-Winkel en de beide verzen. We brengen daarvoor even de schimpnaam voor de inwoners van Sint-Kruis-Winkel in herinnering: de *Scheeweikakkers*. Er zijn bovendien nog andere varianten gekend. In Kalken luidde het rijm als volgt: *Had Kalken niet gebeld, Laarne had geen geld*. ⁽¹³¹⁾

(129) Van Driessche, Ignace; De Sint-Niklaaskerk van Lochristi en haar rijkdom aan symbolen.

(130) Maria Giuseppe Giovanni Eugenio Pacelli werd in 1939 tot paus verkozen. Hij koos de naam Pius XII.

(131) Cornelissen, Jozef; o. c.; deel 4; p. 326.